

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2018

Bc. Alena Machová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Problematika kyberšikany z pohledu základní školy

Diplomová práce

Autor: Bc. Alena Machová

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika (SOCPN)

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Alena Machová

Studium: P16K0287

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Problematika kyberšikany z pohledu základní školy**

Název diplomové práce AJ: The issue of cyberbullying from the point of view of elementary school

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá kyberšikanou v kontextu základních škol. Cílem diplomové práce je charakterizovat kyberšikanu a zjistit, jaké jsou možnosti řešení a prevence kyberšikany ze strany školy. Teoretická část vymezuje kyberšikanu a tradiční šikanu mezi dětmi, věnuje se sociálním sítím i jejich rizikům, popisuje systém preventivních aktivit. Těžištěm práce je kapitola o možnostech školy v prevenci a řešení kyberšikany. Praktická část ověřuje, jak jsou učitelé informováni o kyberšikaně, její prevenci a řešení. Výzkumná část je provedena s využitím kvalitativních postupů (rozhovory s pedagogickými pracovníky).

ČERNÁ, Alena. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0. ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. Bezpečnost dětí na Internetu: rádce zodpovědného rodiče. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5. KAVALÍR Aleš a ROTTOVÁ Nina. Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele. Plzeň: Dragon Press, 2009. 108 s. ISBN 978-80-86961-78-1. MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8. ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 104 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 19. listopadu 2018

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce paní Mgr. Ivě Junové, Ph.D. za podporu, cenné rady, čas a ochotu při vedení této práce.

Dále bych ráda poděkovala své rodině za veškerou podporu a trpělivost, kterou mi při studiu projevovalela.

Anotace

MACHOVÁ, Alena. *Problematika kyberšikany z pohledu základní školy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 97 s. Diplomová práce.

Diplomová práce si klade za cíl charakterizovat kyberšikanu a zjistit, jaké jsou možnosti řešení prevence kyberšikany ze strany školy. Diplomová práce se zabývá kyberšikanou vyskytující se na základních školách, která souvisí s informační a výpočetní technologií a má vztah k sociálním sítím. V teoretické části je objasněna problematika kyberšikany a tradiční šikany a další řada pojmů s tím spojená. Dále tato práce popisuje kyberšikanu a prevenci z pohledu školy a kyberšikanu zaměřenou na učitele. Ve výzkumném šetření je využito polostrukturovaných rozhovorů s pedagogickými pracovníky.

Klíčová slova: šikana, kyberšikana, sociální sítě, anonymita, digitální stopa, kyberšikana zaměřená na učitele, školní metodik prevence, Preventivní program školy

Annotation

MACHOVÁ, Alena. *The issue of cyberbullying from the point of view of elementary school*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 97 pp. Diploma Dissertation Degree Thesis.

The aim and task of this diploma thesis is to characterize cyberbullying and to find out the possibilities of solution and prevention of cyberbullying by the school. It deals with a form of bullying, which takes place at elementary schools connected to information and communication technologies and that is related to social network. Cyberbullying and traditional bullying is explained in the theoretical part and some other concepts. Then this Diploma describes cyberbullying and prevention from the point of view of the elementary school and it explains cyberbaiting. The practical part is focused on semi-structured interviews with teachers.

Keywords: bullying, cyberbullying, social networks, anonymity, digital footprint, cyberbaiting, School Methodist of Prevention, School Preventive Program

OBSAH

ÚVOD	1
1 ŠIKANA JAKO ZÁMĚRNÉ UBLIŽOVÁNÍ.....	4
1. 1 Podmínky vzniku šikany	6
1. 2 Druhy a formy šikany	8
1. 3 Stádia šikany	11
2 KYBERNETICKÁ ŠIKANA.....	14
2. 1 Rysy kyberšikany.....	18
2. 2 Formy kyberšikany	20
2. 3 Prostředky kyberšikany.....	31
3 SOCIÁLNÍ SÍŤ A JEJÍ RIZIKA	37
3. 1 Historie sociálních sítí	38
3. 2 Nebezpečí sociálních sítí.....	41
4 KOORDINACE PRIMÁRNĚ PREVENTIVNÍCH AKTIVIT	43
4. 1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	43
4.2 Krajský úřad Královéhradeckého kraje - Odbor školství, oddělení primárního a zájmového vzdělávání.....	45
4. 3 Programy a aktivity organizované Královéhradeckým krajem	46
4. 4 Pedagogicko-psychologická poradna a metodik prevence	47
5 KYBERŠIKANA A ŠKOLA	49
5. 1 Preventivní program školy.....	51
5. 1. 1 Řešení kyberšikany ve škole.....	54
5. 2 Možnosti školy	56
5. 3 Komplexní analýza prostředí školy v kontextu kyberšikany	60
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	69
6. 1 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky	69
6. 2 Analýza výzkumných nástrojů	72
6. 3 Popis výzkumného vzorku	74
6. 4 Analýza výsledků rozhovorů	76
6. 5 Diskuze výsledků výzkumného šetření a náměty pro praxi.....	87
ZÁVĚR	89
Seznam literatury:	91
Seznam příloh:.....	97

ÚVOD

Téma diplomové práce jsem si zvolila záměrně, jelikož školní šikanou jsem se zabývala již ve své bakalářské práci, tímto jsem chtěla na toto téma navázat a dále je rozšířit. Zejména v dnešním technologicky zaměřeném světě, kde dochází k využívání, ale i zneužívání informačních a komunikačních technologií.

I přesto, že se tato diplomová práce zabývá kyberšikanou, úvodní kapitola bude pojednávat obecně o tématu šikana. Jelikož je kyberšikana určitým specifickým druhem šikany, je důležité a logické zabývat se objasněním základních pojmů a charakteristik, které jsou úzce spjaty s obecnou šikanou. Následující kapitolu bych tedy pojala jako stručný náhled na problematiku, kde nebude detailně popisováno vše o šikaně, ale budou uvedeny jen základní charakteristiky, jež jsou potřebné k objasnění tohoto jevu.

Cílem a úkolem této diplomové práce je charakterizovat kyberšikanu a zjistit, jaké jsou možnosti řešení a prevence kyberšikany ze strany školy.

Chtěla bych poznamenat, že tato práce bude zaměřena zejména na kyberšikanu z pohledu školy, jak uvádím i v názvu práce. To znamená, že se tato práce bude zabývat kyberšikanou a školou, zaměstnanci, prevencí z pohledu školy, ale i analýzou základní školy.

V úvodní části diplomové práce je v první řadě objasněno, co je tradiční šikana, její formy a stádia. Dále se práce zabývá samotnou kyberšikanou, jejím definováním, projevy a způsoby šíření. Poslední část je pak věnována sociálním sítím, historií vybraných sítí a jejich nebezpečí. Empirické šetření kyberšikany je prezentováno polostrukturovanými rozhovory s pedagogickými pracovníky na základní škole.

Tématem šikany se zabývá mnoho autorů. Pokud se zaměříme na rizikové chování, o této formě pojednává Sobotková ve své publikaci Rizikové a antisociální chování v adolescenci, Hutýrová a kol.(2013) již popisuje nápravu v Prevenci rizikového a problémového chování, o rozpoznání rizikového chování píše Dolejš (2010) v Efektivní a včasné diagnostice rizikového chování u adolescentů, Kabíček, Csémy a Hamanová (2014) píše ve své publikaci o Rizikovém chování v dospívání a jeho vztahu ke zdraví.

Michal Kolář (2001) je velice známý autor, který se zabývá tématem šikany jak teoreticky, tak i prakticky ve svých knihách *Bolest šikanování* a *Nová cesta k léčbě šikany*. Musím konstatovat, že z této knihy stále čerpá mnoho autorů a je i citována v mnoha publikacích.

Dále Bendl (2003) se zabývá hlavně prevencí šikany v *Prevenci a řešení šikany ve škole*, Říčan (1995) mluví o obou tématech v *Agresivitě a šikaně mezi dětmi*, Dařílek (2013) také podobně popisuje a radí v *Agresi a šikaně u dětí a možnosti jejich zvládnání*, Vaníčková (2002) nám ukazuje šikanu v *Cestě za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi*, Field (2009) dává rady v publikaci *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele* a podobně jako Kolář podává šikanu Říčan (2010) v knize *Jak na šikanu*.

O agresivním jednání je kniha od Čermáka (1998) *Lidská agrese a její souvislosti*, Martínek (2009) mluví o *Agresivitě a kriminalitě školní mládeže*, o agresi specifického věku píše Svoboda (2014) v *Agresi a agresivitě v předškolním a mladším školním věku* a Fejfarová (2011) nabízí i rady ve své knize *Agrese a možnosti práce s ní*.

V *Pedagogickém slovníku* (Průcha a kol., 2009) je pojem šikana vysvětlován jako fyzické, psychické či kombinované ponižování žáků obvykle jinými žáky, vzácněji pak dospělými.

Olweus (1999) uvádí, že šikanu můžeme v obecné rovině definovat jako úmyslné a opakované chování jedince, kdy je pro oběť obtížné, aby se sama bránila. Rigby (2002) doplňuje, že šikana je založena na nerovnováze síly a může být definována jako systematické zneužívání moci.

Tématem této diplomové práce je kyberšikana a i zde můžeme najít mnoho publikací, které se tímto problémem zabývají. Toto téma rozvádí Kopecký (2013) ve své publikaci *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi*, Burdová a Traxler (2014) radí, jak *Bezpečně na internetu*, Holá (2013) píše o *Kyberšikaně* a Šmaha (2014) vymezuje tento fenomén ve své knize *Kyberšikana jako společenský problém*. Macháčková s Dědkovou definují kyberšikanu jako nový fenomén společnosti v *Kyberšikaně – průvodce novým fenoménem*.

Sharif ve svém anglickém originále *Truths and myths of cyber-bullying* popisuje mýty kolem kyberšikany, práva na internetu a praktické rady pro uživatele.

Bohužel je často šikana na školách přehlížena, zatajována a neřešena. I když každá škola má ze zákona povinnost mít svého školního metodika prevence, tyto pozice a funkce se často různí a jsou různě vnímány jak ze strany vedení a pedagogického sboru, tak nakonec i ze strany školního metodika samotného. Je důležité, aby se tento pracovník prevence k problému stavěl s tím nejlepším úmyslem - a to - pomoci dětem v problémových situacích a řešit otevřeně tyto existující problémy. Z mého pohledu je důležité, aby měl podporu a plnou moc od vedení školy a mohl plně vykonávat tuto činnost.

1 ŠIKANA JAKO ZÁMĚRNÉ UBLIŽOVÁNÍ

Metodický pokyn MŠMT charakterizuje všeobecně **šikanu** jako jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, obtěžovat nebo zastrašovat jinou osobu, případně skupinu osob. Je to cílená a většinou opakovaná násilná činnost, která je směřována na jedince nebo skupinu, která se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemůže bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě týrání, násilí, bití, vydírání, poškozování věcí druhého, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se objevuje i nepřímo v podobě skryté formy přehlížení. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. *(Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Č.j 224 246/2008-50 ze dne 3.12. 2008)*

Šikana a šikanování je jev, který je všudypřítomný a netýká se pouze školního věku, ale můžeme se s ní setkat kdykoli v průběhu života. Podle Koláře (2001) začíná šikanování často už v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce a v dalších školách, v zájmových skupinách, v zaměstnání, v nemocnicích, u partnerů a může končit třeba týráním seniorů v rodině nebo v domově důchodců. Podle mého názoru se v dnešní době šikana nevyhne žádné skupině ve společnosti. Koláře konstatuje: *„Šikanování je nebezpečně rozbujelou sociální nemocí ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupin, včetně rodiny a společnosti vůbec. Pro vztah, který označujeme jako šikanování, je příznačná naprostá asymetrie sil, kdy mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho práva.“* (Kolář, 2001, s.17)

Slovo šikana, které dle Říčana (2010, s. 21) pochází z francouzského slova *chicane*, mimo jiné znamená ubližování jedinci, který se nemůže bránit nebo se z nějakého důvodu bránit neumí. To je velice zásadní, jelikož se může jednat o jedince, kteří jsou z nějakého důvodu handicapováni, nebo je důvodem jen silný agresor nebo skupina agresorů.

Říčan (2010, s. 24) velice zajímavě popisuje šikanu, která se odehrává uvnitř třídy, nazývá ji *vnitrotřídní šikana*. Tato forma je závažná v tom, že postihuje třídní kolektiv, nahlodává a ničí vztahy uvnitř a tato situace je velice sužující pro oběť. Říčan ještě poukazuje na to, co není šikana a jak to rozpoznat. Jako příklad uvádí hádky nebo rvačky stejně silných jedinců, kanadské žerty, přinucení spolužáka ke krádeži a ani rasové násilí nemusí být formou šikany.

Vágnerová a kol. (2009, s. 11) uvádí, že si mnozí šikanu představí jako fyzické násilí, ale ještě horší je psychické týrání, které je ale zpočátku neviditelné a bývá podceňováno. Pokud je tato psychická šikana přehlížena, intenzita šikany se může stupňovat a zesilovat směrem k oběti. Podle Vágnerové je ale důležité rozlišit *šikanu od škádlení*. Sami pedagogové i rodiče to někdy obtížně rozeznají. Vypadá to podobně, ale rozdíl je v tom, jak to vnímá oběť, jelikož šikanovaný jedinec už často nevnímá škádlení jako zábavu, ale jako bolest. Je ale velice těžké rozpoznat i toto rozpoložení u šikanovaného jedince, protože oběť se mnohdy stydí, že je obětí, a skrývá pocit hanby. Tím zastírá svoje city a raději se „jako směje“, že se jí to líbí, ale uvnitř tiše trpí a pláče.

Martínek (2009, s. 109) podobně jako Vágnerová také popisuje tyto základní termíny – šikanu a teasing. Podle Martínka je teasing chování, které připomíná šikanu, ale jde o nevinné škádlení ve škole – zejména na 2. stupni základní školy. Jde o škádlení mezi dětmi, kterému se chichotají, někdy si jdou postěžovat paní učitelce, ale víceméně se jedná o normální jev. Oproti tomu šikana je již týrání spolužáků s použitím agrese a manipulace. Bohužel ale termín šikana je velmi silné slovo a učitelé ani rodiče tento termín nemají v oblibě, jelikož z toho mají negativní pocity. Učitelé strach, že se u nich vyskytuje šikana, a rodiče obavy a zmatek. Pokud je to rodič agresora, postaví se do obranné rodičovské agrese, že není možné, aby se jeho dítě dopouštělo takového jednání. A pokud je to rodič oběti, nedovede si představit, že by jeho dítě bylo vystaveno takovému hrubému a agresivnímu chování.

Podle Fieldové (2007, s. 24) znamená šikana psychické, citové, společenské nebo fyzické zneužívání a klíčovým rysem je, jak se cítí oběť, která se v té chvíli cítí bezmocná. Fieldová ještě dodává, že šikana je příznak dysfunkčního školského systému.

S tímto tvrzením bych si dovolila nesouhlasit. Dle mého názoru je šikana velice složitý problém, na kterém se podílí mnoho faktorů a okolností. Pokud by byl nefunkční školský systém, musela by se šikana objevit na každé škole a v každé třídě, což se neděje. Záleží na kolektivu třídy, jak je silný a zdravý, dále na výchově v rodině a na přístupu třídního učitele.

Vanessa Rogers (2011, s. 8) uvádí zajímavý fakt, že je důležitá znalost šikany, aby se mohla uskutečnit v kontextu prevence a léčba kyberšikany. Je tedy nezbytné znát hlubší kontext

praktických znalostí šikany a porozumět jevu, kdy se zdravá skupina kvůli šikaně změní na nemocnou.

Je těžké konstatovat, která forma šikanování je nejhorší. Záleží na odolnosti oběti, jak je fyzicky nebo psychicky imunní. Někdo bude dobře odolávat verbálnímu útoku, ale fyzicky to nezvládne a naopak jiný jedinec se psychicky zhroutí ze slovního napadení.

1.1 Podmínky vzniku šikany

S dalším rozlišením šikany přichází Martínek (2009, s. 110). Aby se jednalo o šikanu, musí se jednat o tyto podmínky:

- **vždy je převaha sil agresora nad obětí**

Pokud mluvíme o převaze, může to být jak převaha fyzická, tak psychická. Silnější jedinec ukazuje své síly slabším jedincům nebo se může silný jedinec spojit s dalšími silnějšími spolužáky. Často se také může jednat o převahu po mentální stránce. To znamená, že intelektově zdatnější jedinec trápí méně zdatného spolužáka. Další převahou sil může být **mocenská síla** mezi spolužáky z různých ročníků. Žák osmého ročníku vydírá a šikanuje žáka z nižšího ročníku, který se ho bojí a nedokáže se staršímu spolužákovi bránit.

Velice zajímavá je úvaha Martínka *o integraci postižených dětí do škol*.

Jelikož pracuji ve školství, můžu hovořit z vlastní zkušenosti. Můj názor je takový, že zavedení začleňování handicapovaných a znevýhodněných žáků proběhlo velice rychle a české školství na tuto integraci nebylo připravené. Jak po finanční stránce, personální, tak i po informační. Při odstartování integrace nebyl dostatek asistentů, kteří by pokryli množství začleněných dětí, dále sami učitelé a ani ředitelé měli nevyjasněné a chabé informace a finance nebyly dostatečné, aby pokryly platy asistentů.

Žáci, kteří byli přijati do škol, měli velice nelehkou pozici, jelikož ani jejich spolužáci si najednou neuměli poradit s jejich „zvláštním“ chováním a následně se buď chovali přátelsky, nebo agresivně.

Příkladně do osmého ročníku nastoupil žák se sníženým intelektem, který měl sklony k agresivnímu chování. S tímto handicapem byl bohužel velice naivní a prostomyslný

a tři spolužáci toho zneužívali. Brali mu svačiny, žádali po něm peníze, a aby se jim chlapec zavděčil, vše jim dával. Chtěl mít kamarády, ale neviděl jejich nekalé úmysly. Asistentka byla velice neaktivní a ani neměla zájem se starat o chlapce, takže vše dopadlo tak, že asistentka ukončila spolupráci se školou a my pedagogové jsme museli chodit asistovat do hodin danému žákovi, jelikož vedení školy již neopatřilo nového asistenta na poslední dva měsíce školního roku.

1. Útok je vnímán jako nepříjemný

Ve školním prostředí je běžné, že si děti vymyslí přezdívku pro spolužáky. Většinou to děti přijmou a často se jim tato přezdívka i líbí a zůstává jim po celý život. V opačném případě oběť vnímá útoky na vlastní osobu negativně a přezdívku nepřijme. Následně třída přezdívku naschvál používá a provokuje jí daného žáka. Bohužel se ale oběť brání této přezdívce, často agresivně a vztekle a v konečné fázi se stává obětí agresorem díky svému obrannému agresivnímu jednání.

2. Útok je krátkodobý nebo dlouhodobý

Zde bychom mohli použít termín jednorázový nebo opakovaný. Je známo, že hlavním rysem šikany je dlouhodobost a opakovatelnost. Může se ale přihodit taková situace, kdy spolužáci jednorázově provedou něco zlého spolužákovi, druzí to natočí na své chytré telefony. Zde se rozhodně jedná o šikanu.

Pokud bych se ještě zastavila u mocenské nerovnováhy, zde můžeme použít další dělení dle **směru a postavení** podle Martínka (2009, s. 113):

- **učitel x žák**
 - často se jedná o situaci, kdy si učitel „zasedne“ na žáka, který mu není sympatický, a chová se k němu nepřátelsky, žák dostává horší známky a je znevýhodňován
- **žák x učitel**
 - zde žáci provokují učitele, vyrušují nebo naopak ignorují učitele
 - existují dva typy učitelů, kteří jsou náchylnější k tomuto modelu (ženy učitelky, které se nechají snadno vyprovokovat, nebo učitelé s určitým tělesným handicapem)

- **rodič x učitel**
 - zde se setkáváme s rodičem, který nerespektuje učitele, troufne si radit učiteli s pocitem, že škola mu musí vycházet vstříc
- **učitel x rodič**
 - často se to děje u rodičů, kteří mají problémové dítě a cítí se vůči učiteli handicapovaní, učitel nad nimi cítí nadvládu
- **učitel x učitel**
 - toto chování se může objevit v samotném učitelském sboru (mobbing), kdy se jedná o generační výměnu
 - tato situace nastává buď tehdy, když do kolektivu přijde mladý a ambiciózní pedagog, ale starší kolegové nechtějí přijmout změny a kritizují ho
 - nebo v opačné situaci, kdy pedagogický sbor stárne a je postupně nahrazován mladšími kolegy a mladší kolegové zesměšňují a nerespektují starší kolegy
- **ředitel x učitel**
 - zde můžeme mluvit o známé formě **bossingu**, kdy ředitel znevýhodňuje určitého pedagoga, dává mu obtížné úkoly, časté příkazy a nařízení

Je velice smutné, že v dnešní době má pedagogická profese tak nízký společenský kredit a často rodiče zasahují do profesionální práce učitelů a nezdráhají se, aby si ztěžovali vedení školy nebo psali stížnosti na Školní inspekci. Bohužel se vytratila úcta k učitelům a ani oni sami nemají dost prostředků a sil, proti tomuto jevu bojovat.

1. 2 Druhy a formy šikany

Mezi základní formy šikany řadíme **fyzickou šikanu**, jako je poškozování věcí, sexuální násilí, bití, a **šikanu psychickou**, jako jsou nadávky, pomluvy, vyhrožování, vydírání a zesměšňování.

Podle Říčana (2010, s. 21) můžeme rozlišit šikanování na:

1. **přímé** – působení bolesti, tělesná manipulace, brání osobních věcí a poškozování těchto věcí, verbální útoky a zotročení jedince

2. nepřímé – sociální izolace

Další rozlišení popisuje Vágnerová (2009, s.74):

- fyzické a verbální
- aktivní a pasivní
- přímé a nepřímé

Vágnerová ve své publikaci uvádí kombinaci těchto druhů a forem šikany (vzájemně je kombinuje) a přidává příklady projevů šikany.

Tab. č. 1 Druhy a formy šikanování

Druhy a formy šikanování	Příklady projevů šikany
Fyzické – aktivní - přímé	Útočníci oběť kopou, škrtní, bijí, věší...
Fyzické – aktivní - nepřímé	Vůdce pošle pomocníky, aby oběť zbili, okradli, schovali věci...
Fyzické – pasivní - přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzicky brání).
Fyzické – pasivní - nepřímé	Agresor odmítne oběť pustit ze třídy (odmítne splnit oprávněné požadavky).
Verbální – aktivní - přímé	Nadává oběti, uráží ji, ponižuje, zesměšňuje.
Verbální – aktivní - nepřímé	Rozšiřuje o oběti pomluvy, skládá posměšné verše, maluje posměšné symboly.
Verbální – pasivní - přímé	Neodpovídá oběti na pozdrav, ignoruje ji.
Verbální – pasivní - nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti při nespravedlivém obvinění.

Zdroj: upraveno z Vágnerová, 2009, s. 75

Ve školním prostředí má šikana určité varovné signály, kterých by si pedagogové měli všimnout a měli by je rozpoznat.

Nepřímé znaky šikanování (varovné):

- při hodině je oběť nejistá, nerada odpovídá na otázky, když ji učitel vyvolá
- vyhýbá se hodinám tělesné výchovy
- při týmových sportech má špatný pocit, že ji nikdo nebude chtít v týmu
- když ji učitel napomene, třída je ráda a usiluje o větší trest
- často má oběť poničené nebo poztrácené věci
- vyhýbá se spolužákům, je zakřiknutá, působí smutně
- je neklidná, uzavřená, vyplašená, někdy zase paranoidně ostražitá
- dochází ke zhoršení zdravotního stavu, třesu rukou, tikům, náhlé nevolnosti
- zvyšuje se absence, neúčastní se školních akcí
- o přestávkách záměrně nechodí na WC, pak ale žádá o uvolnění během hodiny
- o přestávkách je sama, nejeví zájem o spolužáky
- vyhýbá se šatnám a jiným společným prostorům
- ve školní jídelně se buď velice rychle nají a opouští jídelnu, nebo zůstává záměrně dlouho
- často mění trasu domů ze školy, obchází bloky domů

Přímé znaky šikanování:

- jízlivé a posměšné poznámky, nadávky, urážlivé výrazy na účet oběti
- nepřátelský a pohrdavý postoj a poznámky
- nátlakové akce na žáka, aby nosil peněžité nebo věcné dary
- nucení dělat nemorální a ponižující věci
- postrkování a šťouchání do oběti, kdy oběť neoplácí tyto potyčky
- následné rvačky, kdy je velice těžké se bránit nebo uniknout

(Vágnerová, 2009, s. 78)

Zde bych chtěla podotknout, že by se mohlo pokračovat popisem agresorů a obětí, ale cílem této práce není charakterizovat osoby, ale popsat samotný jev v rámci základní školy.

1. 3 Stádia šikany

Šikana má svůj vývoj, stejně jako se vyvíjejí jiné jevy ve společnosti. Mnoho autorů (srov. Vágnerová, 2009, Bendl, 2003, Martínek, 2009, Říčan, 2009), kteří ve svých dílech o šikaně hovoří, vychází ze stádií šikany podle Koláře (1997) a dále to rozvádějí a doplňují.

Ve své bakalářské práci jsem také vycházela z Koláře, nyní bych použila publikaci od Kateřiny Vágnerové a citovala její rozlišení.

Diferenciace jednotlivých stupňů šikany:

- **první stupeň - zrod ostrakismu**

Jedná se o lehké psychické formy násilí, kdy se slabý jedinec třídy necítí v kolektivu dobře, není oblíbený a nikdo ho jako osobu neuznává. Ostatní spolužáci se s ním nebaví, pomlouvají ho nebo mu činí naschvály. Tato situace může být již zárodkem první podoby šikanování a obsahuje negativní vnitřní napětí. Pokud zde učitel nezasáhne a „legrácky“ pokračují dál, dostává se vše do stádia pokročilého, tzv. **dokonalé šikany**. Sám učitel může i nevědomě přispět k negativnímu rozvoji šikany, pokud povyšuje nějakého oblíbeného žáka nad ostatní nebo naopak často vytýká slabému žákovi jeho slabiny a neschopnost.

- **druhý stupeň - fyzická agrese a přitvrzování manipulace**

Spolužáci začínají používat daného jedince jako hromosvod při zátěžové situaci nebo při nějaké frustraci, které musí čelit, a odreažují se tak na slabém jedinci. Začíná se zvyšovat psychický nátlak a pomalu se přidává i fyzická agrese.

- **třetí stupeň - klíčový moment vytvoření jádra**

V tomto stádiu nastává zlomový bod, kdy se vytváří skupinka agresorů, kteří systematicky ničí oběť. Skupinka vzájemně spolupracuje a šikanuje nejslabší jedince ve třídě. Bohužel typickým rysem v tomto stádiu je, že zbytek třídy jen mlčky přihlíží, sice obětem neublíží, ale ani nepomohou. Oběť se pomalu smiřuje se svým osudem, ale snaží se alespoň agresorům vyhýbat. Hlavním znakem tohoto stádia je pokřivená morálka třídy – všichni vědí o šikaně a oběti, ale nikdo nic neudělá.

V tomto bodu je důležitá intervence zvenčí, jinak se počáteční fáze přenesou do fáze pokročilé.

- **čtvrtý stupeň -přijímání normy agresorů většinou**

Normy, které byly nastaveny, se stávají nepsaným zákonem a již málokdo je schopný se jim postavit. Dokonce i hodní a ukáznění žáci se začnou přidávat a aktivně se účastnit na týrání oběti. Někdy se může stát, že oběť přijímá tuto obětní pozici a začíná cítit určitou závislost na agresorovi.

- **pátý stupeň - totalita neboli dokonalá šikana**

V tomto stádiu již zcela všichni ve třídě přijímají agresivní chování jako normu a agresor ztrácí poslední zbytky zábran a bez ostychu považuje oběť za svůj majetek. Paradoxně oběť svoji roli přijme, nepřijde jí to nenormální, dokonce agresora brání.

Páté stádium je možné objevit i na základní škole a logicky by měla následovat kapitola, jaká je role školy a učitele při šikanování. Tímto jevem se budeme zabývat v kapitole 5.

Ve své publikaci *Psychologie školní šikany* (2016, s. 63) Janošová uvádí výzkum počtů šikanujících a zastánců oběti. „*Mezi šikanujícími častěji bývají nominováni chlapci, u zastánců je naopak převaha dívek. Souhrnně vzato je chlapecký pohled na šikanu bližší tomu, jak ji vymezují šikanologové – šikana bývá tradičně spojována spíše s chlapeckými, zjevnými a snadněji diagnostikovatelnými projevy*“.

Z mého pohledu vyplývá, že opět jsme blíže tomu, že jsou chlapci agresivnější a mají vyšší sklony k negativnímu a násilnému chování. Pokud mohu přidat vlastní zkušenost, je zajímavé posuzovat výchovná opatření, která udělují třídní učitelé ve své třídě. Jedná se o napomenutí, důtky třídního učitele za neplnění školních povinností, nevhodné chování, negativní vztah ke spolužákům atd. Vždy je to udělováno ve větší míře chlapcům než děvčatům.

V závěru této kapitoly o šikaně bych chtěla podotknout, že podle informační a propagační brožurky *Minimalizace šikany* (2008) je vysoký výskyt šikany na českých školách (okolo 40 %) a potvrdily to také výzkumy, které proběhly v letech 1999 a 2001. Průzkumy byly provedeny různými týmy podle odlišných metodik.

V druhé polovině roku 2001 proběhl celonárodní výzkum výskytu šikanování na základních školách. Šetření ukázalo, že je v ČR šikanováno přibližně 41 % žáků (Havlíková-Kolář, 2001). Výsledek koresponduje s mezinárodním výzkumem, který provedli naši přední výzkumníci z oblasti zdravotnictví: Rážová, Czemy, Provazníková, Sovinová (1999). Prostřednictvím své

metodiky zjistili, že obětí šikany se stává přibližně 36,8 % žáků a šikana postihuje každoročně ve větší či menší míře 40% školních dětí.

O většině případů se nedozvíme, jelikož aktéři se to snaží zakrýt, vytěsnit nebo popřít. Bohužel ani personál není bez viny, často vedení školy možnost výskytu šikany ve škole popírá.

(Minimalizace šikany, 2018, [online])

2 KYBERNETICKÁ ŠIKANANA

Kyberšikanou se zabývá Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže k řešení kyberšikany ve školách a školských zařízeních, aktualizovaný dne 20. 12. 2017. Metodický pokyn o ní hovoří jako o formě agrese uplatňované vůči jedinci či skupině s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů). Dalším faktorem je opakování, ať už ze strany původního agresora či dalších osob. Je to záměrné ubližování, ale někdy může nastat situace, že zcela nezáměrně se roznese zpráva po internetu, která neměla být odeslána.

Skutečná kyberšikana musí splňovat podmínky opakovanosti, dlouhodobosti a musí být vnímána jako ubližující. (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

Významný český odborník v oblasti šikany, Michal Kolář, ve své knize Nová cesta k léčbě šikany také uvádí definici vymezující tento jev. Dle Koláře můžeme mluvit o kyberšikaně v případě, že: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii – zejména internet a mobil.*“ (Kolář 2011, s. 84) Pro toto zmiňované chování dle autora platí, že je záměrné a násilné.

Smith, Mahdavi, Carvalho a kol. (2008, s. 376) definují kyberšikanu jako: „*úmyslné, opakující se a nepřátelské chování jedince nebo skupiny s cílem ublížit oběti za použití informačních a komunikačních technologií*“. Mesch (2009, s. 387) označuje kyberšikanu jako: „*užívání informačních a komunikačních technologií k úmyslnému zraňování druhých*“.

Vágnerová (2009, s. 91) poukazuje na to, že všeobecně si děti rády hrají a dnešní technologicky zaměřený svět jim poskytuje nepřehledné množství her a soutěží. Mohou sledovat řadu filmů, hrát interaktivní hry, sledovat své oblíbené youtubery nebo pracovat s různými programy. Pro starší děti to je neuvěřitelný zdroj informací a nástroj komunikace. Ale vše může být buď dobrý pán, nebo špatný sluha. Pokud nejsou děti schopny využívat komunikační technologii smysluplně, nastává problém jak pro děti, tak pro okolí. Pak již hovoříme o zneužívání moderní technologie a stává se z toho kyberšikana.

Ne vždy děti pochopí, že s používáním internetu jsou spojena i některá rizika. Nejen děti, ale i mnozí dospělí si bohužel často neuvědomují, že informace či fotografie, které vloží na sociální sítě, mohou být snadno zneužity. Všechno, co se na sociálních sítích nebo kdekoli na internetu zveřejní, je nevratné.

Tento jev se jmenuje **tzv. digitální stopa**. Podle internetového zdroje *Jak na internet* jde o to, že pokaždé, když použijeme nějaké vyhledávače, při každém navštívení webové stránky, stejně jako když přidáváme „lajky“ k nějakému příspěvku na Facebooku či fotce, vytváříme **tzv. digitální stopu**, kterou lze ve většině případů dohledat. Zatímco adolescenti na mnoho věcí postupem času zapomenou, internet nezapomíná a jednoduché pravidlo říká, že informace, které se jednou na internetu objeví, už nezmizí. Zde můžeme jen konstatovat, že firmy jako Google či Facebook toho o nich vědí více, než si děti myslí a možná i více, než vědí samotní rodiče. Na toto by všichni měli myslet pokaždé, když publikují něco na sociálních sítích.

Virtuální realita dává všem možnost výběru - vystupovat ve své reálné identitě nebo předstírat jinou osobnost (například starší, bohatý, vtipnější, úspěšný), případně lze v kyberprostoru vystupovat zcela anonymně. Toto vše umožňuje případným kyberagresorům relativní bezpečí v kyberprostoru, protože je lze poměrně těžko vypátrat. A ještě komplikovanější je dokázat kyberšikanu. (Jak na internet, 2018, [online])

Dále Vágnerová uvádí zajímavý fakt, že v USA je kyberšikana považována za federální zločin od roku 2006. V České republice šikana nebo kyberšikana není trestným činem a je velice těžké postihnout agresora.

Rogers (2011, s. 12) poukazuje na tento fenomén ve své knize *Kyberšikana*, kde uvádí, že v České republice byly publikovány první výzkumy kyberšikany v letech 2009 – 2010. Jedním z největších projektů byl výzkum Minimalizace šikany ve spolupráci s Mediaresearch a projekt E-Bezpečí.

Rogers uvádí další výsledky z různých výzkumů. Pro mne bylo zajímavé zjištění, že 80% případů kyberšikany je od spolužáků ze stejné třídy, ve zbylých 20% je agresor ze školy nebo neznámý. Z mé zkušenosti bych spíše hypoteticky řekla, že bych odhadovala kolem 95% případů od spolužáků, pokud vezmeme v úvahu, že spolužáci tráví společně ve třídě 6 – 8 hodin

denně - tudíž to je většina času stráveného ve škole. Můžeme polemizovat, jak se těchto 20% jiných útočníků dostane k oběti, jak se zkontaktují a následně útočí na oběť.

Černá (2013, s. 23) dělí dále formy šikany a kyberšikany na přímé a nepřímé, u nichž se snaží charakterizovat jejich typické příklady (viz následující tabulka).

Tab. č. 2 Formy tradiční šikany a kyberšikany

Forma		Tradiční šikana	Kyberšikana
Přímá	Fyzická	bití, poškozování majetku, krádeže	úmyslné pořizování intimních či jiných fotografií (videí) oběti a jejich zveřejnění na internetu
	Verbální	urážení, nadávky	výhružné či urážející emaily, sms
	Neverbální	obscénní gesta	posílání obscénních nebo vulgárních obrázků
Nepřímá	Sociální	vyloučení obětí ze skupiny	vyloučení někoho z online skupiny – Facebook, Spolužáci.cz,...
	Verbální	šíření pomluv	šíření pomluv po internetu, zveřejnění soukromé konverzace vydávání se za někoho jiného, falešné nahlášení závadného chování (obsahu)

Zdroj: upraveno z Černá, 2013, s. 23

Žáci základních škol dnes mají běžně přístup na internet, vytváří si profily na sociálních sítích a využívají další služby, které internetové prostředí nabízí. Děti vůbec nejsou poučeny o pravidlech, jak se bezpečně chovat na sociálních sítích, a jaké následky může mít toto chování. Velice mne udivilo, že většinu informací o nebezpečí internetu mají buď ze školy, nebo od

kamarádů. Obdobně znalosti o kyberšikaně čerpají žáci ve škole a od kamarádů více než od rodičů.

Dle Rogers (2011, s. 12) 18% žáků má znalosti o kyberšikaně ze školy a 11% dětí získalo informace z médií. Pokud by se dotazovaní stali obětí kyberšikany, jen jedna třetina by se svěřila rodičům a méně než 10% by se svěřilo vyučujícím.

Informační a komunikační technologie jako prostředek kyberšikany

Kyberšikana, často označovaná také jako kybernetická šikana, počítačová šikana apod., je termín označující novou formu agrese a druh psychické šikany, jež v posledních letech zažívá díky rozvoji a stále vyššímu počtu uživatelů informačních komunikačních technologií (dále ICT) opravdový boom. Společnost potřebuje k rozvoji využívat internet a mobilní telefon, ale mnozí si neuvědomují rizika, která podstupují.

Vašutová a kol. (2010, s. 75) ke vzniku kyberšikany uvádí, že *„S proměnou a modernizací společnosti dochází k proměně mnoha sociálních jevů, včetně šikany. V poslední době se tak do zorného pole odborníků dostává její modifikovaná podoba, spojená právě s rozvojem informačně komunikačních technologií, označovaná jako kyberšikana.“*

Každý, kdo užívá internet, je zodpovědný za své činy. Bohužel si to uživatelé často neuvědomují a mnohdy jsou podceňovány dopady jednání útočníků, kteří se skrývají v kyberprostoru. Na jedné straně máme dítě, které je vystavováno útokům z druhé strany kyberprostoru, a na straně druhé máme naopak dítě, které se může dopouštět kyberútoků. Tím porušuje práva na ochranu osobnosti, dopouští se kyberšikany, sexuálního obtěžování a porušování autorských práv.

Jak popisuje Eckertová (2013, s. 190) ve své publikaci, podle právničky Lukášové nejsou děti do 15-ti let trestně odpovědné, ale nejsou ani nepostižitelné. Často si děti myslí, že jsou beztrestné, ale to je mylná představa. Soud pro mladistvé jim může uložit jedno nebo více „opatření“. Od 15 do 18 let jsou již mladiství a jsou odpovědní za přestupek - a tím jsou i trestně odpovědní. U těchto mladistvých se to nazývá provinění a soud může uložit výchovná, ochranná nebo trestní opatření.

Nutno podotknout, že v České republice bohužel zatím není kyberšikana sama o sobě trestným činem ani přestupkem, nicméně podle Trestního zákona č. 306/2009Sb. na ni lze nahlížet v kontextu následujících trestných činů:

- §146 - ublížení na zdraví
- §171 - omezování osobní svobody
- §175 - vydírání
- §177 – útisk
- §180 - neoprávněné nakládání s osobními údaji
- §181 - poškození cizích práv
- §182 - porušování tajemství dopravovaných zpráv
- §183 - porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí
- §184 – pomluva
- §208 – podvod
- §228 - poškození cizí věci
- §270 - porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským
- §352 - násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci
- §353 - nebezpečné vyhrožování
- §354 - nebezpečné pronásledování (Vlachová, 2009, online)

Legislativně se tímto problémem zabývá také MŠMT ve svém pokynu Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28, 2018[online])

2.1 Rysy kyberšikany

Vágnerová (2009, s. 93) popisuje, že typickým znakem kyberšikany je, že se s ní můžeme setkat kdekoli a kdykoli. Na rozdíl od šikany, kde máme aktéry ve škole nebo ve třídě a můžeme poměrně brzy zjistit tento problém, u kyberšikany odhalení problému může trvat delší dobu. Mezitím se dál šíří nepozorovaně a nabývá rozměrů, které je někdy těžké s vlastní pomocí ve škole zastavit, a je nutné se obrátit na odborníky a specializovaná zařízení a centra.

1. Anonymita

Vágnerová zjistila zajímavý fakt, že kolem 40% obětí se nikdy nedozví, kdo je šikanoval. Bohužel je to velice smutný jev, protože pokud je agresor technicky na úrovni, nemusí se ani bát, že bude dopaden a potrestán. Tím vlastně má pole otevřené a bez obav si může hrát a ubližovat oběti. Dalším rysem je to, že agresorem jsou často nesmělí a nesebevědomí žáci, kteří by si v reálném světě netroufli nic komentovat tváří v tvář. Takže lehkomylně ubližují oběti bez pocitu viny, jelikož bez přímého kontaktu s ní nevidí, jaké jsou následky agresivního chování.

2. Proměna agresora

Proměnou se myslí to, že agresor nemusí být nejsilnějším žákem třídy, ale může to být i jedinec slabý, který po sociální stránce zaostává za ostatními spolužáky ve třídě. Jeho záměrem může být i pomsta za to, že se s ním nikdo nebaví, a může si opět vybrat jednoho z nejslabších jedinců ze třídy, mezi které on sám patří. Nemusí to být sociálně silný jedinec, ale pokud se vyzná v informačních technologiích, má neomezené možnosti.

3. Proměna oběti

Jako u proměny agresora platí, že obětí se může stát kdokoli. U kyberšikany nejde o to, jestli je oběť fyzicky silná, jelikož u počítače tato výhoda není potřeba. Agresor si může vybírat oběť i náhodně, pak sociální nebo fyzické dovednosti jsou zbytečné.

4. Před kyberšikanou není úniku

Šikana je založena na osobním setkání tváří v tvář, ale oběť má ještě možnost tomuto setkání se vyhnout. Nechodí o přestávce na WC, zůstane v jídelně déle nebo odejde dříve, jde jinou trasou ze školy nebo do školy nejde vůbec. Oproti tomu v kyberprostoru není úniku a oběť se nemůže vyhnout danému útoku. Původní bezpečí domova se může změnit v peklo.

5. Absence fyzického násilí

U kyberšikany nejsou **přímé znaky šikanování**. Ty jsou důležité k tomu, abychom mohli rozpoznat jasné ukazatele šikany. Jedná se o zranění, modřiny, roztrhané šaty, dítě bez svačiny nebo bez peněz. Absence těchto znaků u kyberšikany znesnadňuje

rozpoznání jak učitelem, tak i samotnými rodiči. A pokud je dítě zvyklé trávit čas samo v pokojíčku, pak již rodiče nemají šanci si všimnout změny.

6. Opakované zraňování

U šikany se jedná o zraňování, které ovšem má nějaký začátek a většinou i konec. Na internetu je tento útok trvalý a oběť si stále může pročitat obsah nebo při sdílení to oběti všichni připomínají. Jak jsem výše popisovala, jedná se digitální stopu, která je těžko vymazatelná. Ještě horší to je u stránek, které jedinec nemůže smazat nebo zrušit. Svůj mail může jedinec, stejně tak účet na sociálních sítích, ale bohužel ne naopak.

Napsané slovo je daleko bolestivější a hlubší než slovo mluvené.

7. Šíře publika

Díky webovým stránkám je volný přístup všem ke všemu, tudíž urážlivý obsah může vidět kdokoli na světě. Ani opakovatelnost není zásadní, jelikož obsah, který byl jednorázově zveřejněn, se šíří jako lavina. Než ale poskytovatel daného serveru stáhne nevhodný materiál, na internetu se šíří dál.

„Snaha ochránit děti před tímto obsahem je nekončící boj, každou takovou stránku, která je z internetu odstraněna, totiž nahradí desítky dalších. Jejich regulace je navíc složitá i proto, že řada nevhodných stránek je umístěna na zahraničních serverech. O to důležitější je, aby rodiče věděli, co jejich dětem na internetu hrozí, a hlavně jak pro ně zajistit bezpečí při surfování.“
(Bezpečně online, 2018, [online])

2.2 Formy kyberšikany

Zde se budeme věnovat jednotlivým formám kyberšikany z hlediska konkrétních způsobů, jakými k ní dochází. U všech těchto forem bude uvedena jejich charakteristika.

Metodický pokyn MŠMT popisuje dvě základní formy kyberšikany, podle toho, zda je do ní aktivně zapojeno publikum, nebo zda probíhá v soukromí bez přítomnosti publika.

1. Kyberšikana s přítomností publika (veřejná)

Hlavní podstatou je, aby se informace o oběti rozšířily mezi co největší počet uživatelů. Zde můžeme uvést publikování ponižujících fotografií, videí oběti a verbální formy kyberšikany - ponižování, urážky, vulgární výrazy, provokace. Je nutné zdůraznit, že je důležité, aby bylo přítomno publikum. Komunikace probíhá prostřednictvím sociálních sítí a jiných komunikačních médií.

2. Kyberšikana bez přítomnosti publika (soukromá)

Zde se komunikace děje pouze mezi pachatelem a obětí, ale vše se odehrává bez přítomnosti publika. Často dochází k výměně soukromých materiálů – ať již dobrovolné, nebo pod nátlakem. Do této kategorie lze zařadit kyberšikanu ve formě vydírání či vyhrožování. Komunikace probíhá prostřednictvím soukromého chatu v rámci sociálních sítí, messengerů a komunikačních sítí - Skype a přes SMS/MMS. Projevy kyberšikany se mohou vyskytovat ve formě jednorázového útoku nebo dlouhodobého útoku různé intenzity.

(Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28, 2018[online])

I další autoři uvádějí členění forem, ale rozcházejí se v názvu či klasifikacích, proto bych uvedla rozdělení forem kyberšikany, které použila Černá ve své publikaci Kyberšikana – průvodce novým fenoménem (2013, s. 24).

Mezi charakteristické formy řadíme:

- *Happy slapping*
- *Flaming*
- *Pomlouvání*
- *Vyloučení*
- *Vydávání se za někoho jiného*
- *Odhalení (odkrytí)*
- *Sexting*
- *Kyberharašení a kyberpronásledování*

Nyní bych uvedla konkrétní popis jednotlivých forem, které jsou uváděny jako nejzávažnější problémy v rámci informačních a komunikačních technologií.

➤ **Happy slapping**

Za happy slapping považujeme fyzické útoky na nic netušící oběť, jejíž reakce je zaznamenávána a následně publikována. Tato nová forma kyberšikany se poprvé objevila v roce 2005 v jižní části Londýna u hiphopových „gangsta teenagerů“. Původně se mělo jednat o vytváření zábavných videí na způsob „skryté kamery“. Tomu odpovídá také náhodný výběr obětí (např. kolemjdoucí na ulici, v parku, lidé čekající na zastávce). Tyto „nevinné“ útoky však přerostly ve velice závažné agresivní trestné činy, které v některých případech končily až sebevraždou.

Podle časopisu Remix z internetového zdroje je *„účelem happy slappingu nečekaně fyzicky napadnout buď mladistvého, nebo dospělého člověka, přičemž komplic agresora celý čin nahrává na mobilní telefon nebo kameru. Získané video poté umístí na internet. Toto video je určeno k tomu, aby pobavilo. Obětí se může stát prakticky kdokoliv.“*

(Remix –víte co je kyberšikana?. 2018, [online])

➤ **Flaming**

Za flaming považujeme prudkou (flame = plamen) hádku mezi dvěma či více uživateli, která probíhá prostřednictvím chatů, během diskusního fóra nebo ve skupině. Mezi útočníky je vztah téměř vyvážený a jsou si sociálně rovni. Aktéři využívají nadávky, urážky či hrubé výhrůžky, které mohou, ale nemusí být ukončeny vyřčenou hrozbou (např. Zabiju tě!). Dle Černé (2013, s. 25) je důležitým faktem to, že u flamingu je důležité chování agresora, jehož záměrem je určitým způsobem poškodit svoji oběť, kdy tato oběť vnímá chování agresora jako ubližující.

➤ **Pomlouvání**

Jedná se o záměrné ublížení oběti, kdy útočník šíří nepravdivé informace o jedinci s cílem poškodit jeho pověst nebo vztahy. Účelem je jedince sociálně vyloučit a také je zde důležité,

aby měl agresor publikum, které bude přihlížet tomuto aktu. Bohužel se tyto nepravdivé informace šíří v kyberprostoru velice rychle a je velice těžké tomuto šíření zabránit. Oběť je bezmocná a jen přihlíží dalšímu šíření pomluv. V případě pomlouvání u kyberšikany je hlavním rozdílem oproti klasickému pomlouvání online prostředí a použité prostředky, kterými je vše realizováno (obrázky, text či videozáznam).

➤ **Vyloučení**

Vyloučení může být velice bolestné, jelikož oběť nikam nepatří, nemá své místo ve skupině vrstevníků a je odmítána. V kyberprostoru je zpravidla mnohonásobně větší skupina uživatelů, kteří vyloučení sledují, než jak je tomu v reálném prostředí. Jedinec se cítí osaměle a trpí i po psychické stránce, jelikož je mu záměrně veřejně odepřen přístup k online skupině.

➤ **Vydávání se za někoho jiného**

Jedná se o situace, kdy se kyberagresor vydává za osobu, kterou staví do role oběti kyberšikany. Toto jednání probíhá buďto založením fiktivního profilu oběti (či vystupováním za oběť pod podobnou přezdívku, pod kterou vystupuje na internetu) nebo zcizením přístupového hesla k účtu oběti a doslova krádeží identity oběti, kdy díky nevhodnému stylu komunikace s nic netušícími přáteli oběti může agresor oběti způsobit obrovské škody v sociálních vztazích.

Není výjimkou, že agresoři posílají jménem oběti nepřístojné zprávy např. svým učitelům, kteří posléze oběť za toto chování neprávem trestají. (Vašutová a kol. 2010, s. 68)

➤ **Odhalení (prozrazení)**

Jak uvádí Rogers (2011, s. 25), jde o sdělování cizích tajných informací, které jsou zároveň i citlivé a následně jsou šířeny na internetu bez souhlasu oběti. Často to jsou kompromitující materiály, které neměly být určeny veřejnosti. Podle Rogerse název odhalení pochází z anglického originálu *outing*, kdy jde o záměrné odhalení sexuální orientace veřejnosti, aniž by s tím dotyčný souhlasil. Někdy je oběť vydírána, že tyto citlivé materiály budou zveřejněny.

➤ Sexting

Pokud budeme tento pojem definovat dle časopisu Remix, je slovo sexting „složeninou vzniklou ze slov „sex“ a „textování“ = elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videa se sexuálním obsahem. Tyto záznamy (fotografie, video) jsou pak často zveřejněny na internetu – zejména dojde-li k ukončení vztahu mezi mladými lidmi. Dochází tak k poškozování oběti, známy jsou i různé formy vydírání.“

(Remix –víte co je kyberšikana?, 2018, [online])

Martin Kožíšek v rámci projektu Seznam se bezpečně společně s Univerzitou Palackého v Olomouci provedli výzkum ohledně negativních jevů odehrávajících se v kyberprostoru.

Průzkum se vedl kvantitativně a jako výchozí výzkumná procedura byla zvolena metoda dotazníku. Bylo osloveno přes 4 200 škol e-mailem a posláno 40 000 vzkazů přes sociální sítě. Celkem se výzkumu zúčastnilo 28 200 dětí ve věku 11 – 17 let.

Z výzkumu vyplynulo, že 7,81 % dětí (z toho 47 % chlapců a 53 % dívek) umístilo svou „sexy“ fotografii nebo video, na kterých jsou částečně nebo úplně nahé, na internet. Na otázku: „Umístil někdy tvůj internetový známý/kamarád na internet tvoji ‚sexy‘ fotografii nebo video, na kterých jsi částečně svlečený/á nebo úplně nahý/á?“ odpovědělo 9,86% kladně.

(E-bezpečí, 2018, [online])

Myslím, že toto procento je velice vysoké a že děti velmi riskují a nevidí následky svého jednání.

➤ Kyberharašení a kyberpronásledování

Posledními formami kyberšikany jsou kyberharašení a kyberpronásledování. Tyto pojmy spolu velmi úzce souvisí a je mezi nimi úzká hranice.

Kyberharašení je název pro opakované zasílání útočných, urážlivých nebo nevyžádaných zpráv za účelem urážení či vyhrožování oběti nebo úmyslné přehlcování oběti velkým počtem nevyžádaných zpráv. Od flamingu se odlišuje mnohem delší životností obtěžování a jednostranností komunikace, kterou se oběť snaží ukončit. (Vašutová a kol. 2010, s. 76)

Kyberharašení může probíhat v zastoupení i jiné osoby nebo se může vyvinout z nevinné konverzace s neznámou osobou, se kterou oběť naváže vztah přes internet.

Druhou ze zmiňovaných forem je kyberpronásledování (cyberstalking), které je definováno velmi podobně. Stalking znamená úmyslné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které ohrožuje její bezpečnost. Mezi nejdůležitější znaky patří opakované a dlouhodobé obtěžování jiné osoby, která tuto pozornost nechce a ani nevyžaduje.

Dle Rogerse (2013, s. 35) je to opakované a úporné obtěžování, které obsahuje výhrůžky a zastrašování.

Závěrem bych chtěla připomenout, že mezi formy kyberšikany bývá v některých případech zařazován i tzv. „cybergrooming“, který Kožíšek (2016, s. 72) považuje za jeden z nejnebezpečnějších internetových fenoménů. Proto bude tato kapitola zakončena charakteristikou tohoto pojmu.

➤ **Kybergrooming**

Kybergrooming je jednání osoby, která se snaží vyvolat falešnou důvěru, snaží se zmanipulovat vybranou oběť (nejčastěji pomocí chatu, SMS zpráv, e-mailů) a přimět ji k osobní schůzce.

Dle projektu E-bezpečí výzkum v roce 2012 ukázal (Rizika Internetové komunikace III), že: *„zhruba 10 % dětí šlo na schůzku s neznámým člověkem pouze na základě komunikace přes internet. Jde přibližně o tisíc dětí (z 10 000 oslovených), které někde čekaly s napětím, zda dorazí skutečně jejich kamarád, kamarádka nebo láska na celý život. Ne všechny ale měly to štěstí, jak dokazují případy zaznamenané u nás a v zahraničí, a některé se staly obětí kybergroomingu, tedy zneužití internetové komunikace k sexuálním útokům na děti a mladistvé“.*

(E-bezpečí, 2018, [online])

Etapy:

1. Vzbuzení důvěry a snaha izolovat oběť od okolí (osoba mění svoji identitu, je velmi trpělivá)
2. Podplácení dárky či různými službami, budování kamarádského vztahu
3. Vyvolání emoční závislosti oběti na osobě útočnicka
4. Osobní setkání
5. Sexuální obtěžování, zneužití

(Remix –víte co je kyberšikana, 2018, [online])

Je velice důležité, aby si děti uvědomily, že ve skutečnosti může skoro každý pročítat jejich profily, nejspíše ve chvíli, kdy se stane jejich virtuálním „přítelem“. A nikdo z nich si nemůže s jistotou říct, kdo se za tímto přítelem doopravdy skrývá. Rozhodně by si tedy měly všechny děti dávat pozor na to, jaký obrázek o sobě při tvoření vlastního profilu nabízí světu a jaké informace o sobě poskytnou.

➤ **Kyberšikana zaměřená na učitele**

Tuto kapitolu jsem zvolila zcela záměrně, jelikož v dnešní době je to závažný fenomén na poli kyberšikany - kyberšikana zaměřená na učitele neboli **kyberbaiting**.

Česká školní inspekce a další instituce neustále upozorňují na to, že se čeští učitelé pravidelně stávají oběťmi fyzické a verbální agrese. Děje se to jak ve školním prostředí, tak i mimo něj. S masivním rozšířením mobilních telefonů a internetových služeb pak došlo k nárůstu jednorázových či opakovaných kybernetických útoků, ve kterých se stal obětí právě učitel.

Národní výzkum kyberšikany českých učitelů, do něhož se zapojilo více než 5 100 učitelů základních a středních škol ze všech krajů ČR, zjistil, že oběťmi kybernetického útoku se stalo 21,73 % českých učitelů. Kybernetické útoky na učitele se nejčastěji odehrávají na sociálních sítích. Další útoky byly provedeny prostřednictvím mobilních telefonů, emailů, veřejných chatů a webových stránek. Výzkum uskutečnilo Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty UP ve spolupráci se společnostmi O2 Czech Republic a Seznam.cz v roce 2016.

„Oběťmi kybernetického útoku se stalo 21,73 % českých učitelů (6,19 % v posledních 12 měsících a 14,68 % dříve než v posledních 12 měsících. Mezi nejčastější formy incidentů patřily verbální útoky realizované prostřednictvím mobilního telefonu či internetu a obtěžování prostřednictvím prozvánění. Výzkum zachytil také vyhrožování učiteli či jeho zastrašování, případně šíření ponižující či zesměšňující fotografie.“ uvedl vedoucí výzkumného týmu Kamil Kopecký. (E-bezpečí, 2018, [online])

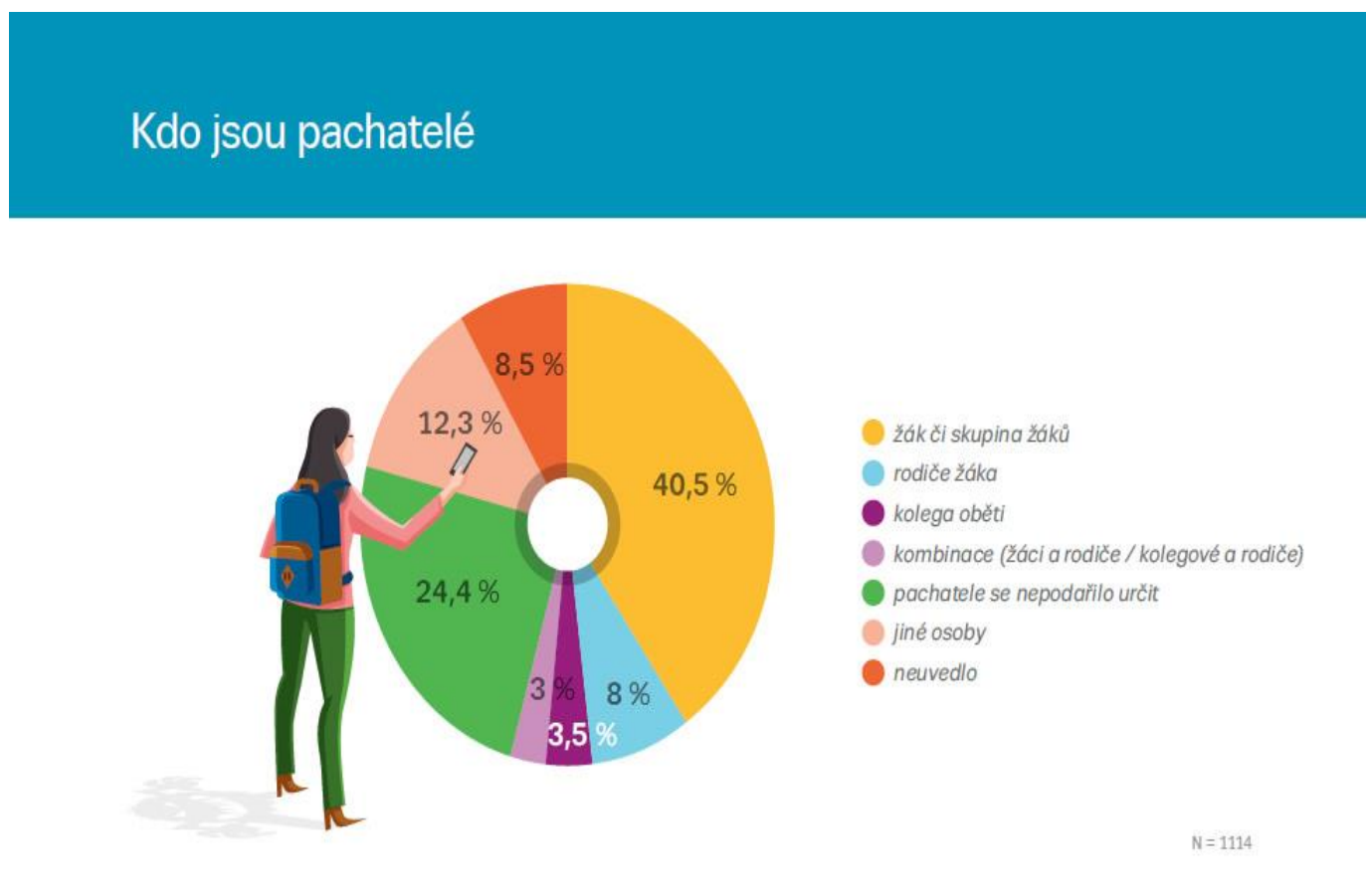

Obrázek č. 1: Nejčastější formy kybernetických útoků na učitele (převzato z E-bezpečí, 2018, [online])

Kyberagresoři z řad studentů, rodičů nebo kolegů

Kdo patří mezi nejčastější pachatele kyberšikany učitelů? V téměř 40 % případů byli pachateli žáci ze školy (34,92 % byli žáci, které oběť zná a učí). Není divu, že i mezi rodiči žáků jsou agresoři, podle výsledků jde o 8% případů. Zarážející je, že ve čtvrtině případů se pachatele útoku nepodařilo vůbec odhalit – nebyl tedy potrestán (24,42 %). „*Děti jsou digitálním technologiím často otevřenější než jejich rodiče, ale i učitelé. Bohužel si nedokážou uvědomit všechna rizika nebo důsledky svého chování,*“ komentoval výzkum Ctírad Lolek, ředitel lidských zdrojů O2 Czech Republic.

Výzkum rovněž zjišťoval, jestli učitelé o kybernetickém útoku věděli. V 31,9 % o útoku věděli jejich kolegové, ale kupodivu vedení školy bylo informováno pouze v 15 % případů.

Obrázek č. 2: Kdo jsou pachatelé kyberšikany učitelů (převzato z E-bezpečí, 2018, [online])

A jaké jsou důvody, proč se učitelé nesvěří nebo neřeší problém s vedením školy?

1. Nechtějí na agresi upozorňovat, jelikož to cítí jako vlastní selhání.
2. Myslí si a doufají, že problém sám vymizí a odezní – bohužel ale svojí pasivitou problém ještě zhoršují.
3. Mají mylnou představu, že vedení nebude situaci řešit a viníky stejně nepotrestá.
4. Nejsou si jistí, jestli se škola postaví na jejich stranu a podpoří je.
5. Mají strach z nežádoucí publicity, které by musela škola čelit při zveřejnění šikany učitele médii.
6. Vedení školy kyberšikanu tají.
7. Vedení školy vše záměrně skrývá z obavy, že by kontrola mohla odhalit další nedostatky.

„Existuje však stále velké množství učitelů a ředitelů škol, kteří se snaží s šikanou a kyberšikanou v prostředí svých škol pracovat – eliminovat ji a pozitivně ovlivňovat postoje a sociální vztahy nejenom mezi samotnými žáky, ale také žáky a pedagogy. Kyberšikana a šikana jsou nemoci, onemocnění sociální skupiny, které je třeba léčit a zajistit, aby se nevrátily.“

(Kamil Kopecký, E-Bezpečí, [online])

Podle dalšího zdroje – časopisu Třídní učitel (1/2017) jsou k útoku zneužívány:

- sociální sítě (38,6 % případů) a služby mobilního telefonu – SMS zprávy, anonymní telefonáty či prozvánění (30,20 % případů)
- YouTube - server zaměřený na sdílení videí (3,14 % případů)
- český server Spolužáci.cz (2,83 % případů)

- české servery zaměřené na hodnocení učitelů - *Hodnoceniucitelu.cz*, *Oznamkujucitele.cz*, *Primat.cz*

Mnoho učitelů ale nepovažuje kritické hodnocení své osoby nebo své výuky prostřednictvím těchto služeb za kybernetický útok na svoji osobu. V rámci celého vzorku učitelů, kteří zažili kybernetický útok vůči své osobě, potvrdilo útok prostřednictvím těchto serverů pouze 1,30 % respondentů.

(Život bez závislosti, 2018, [online])

Musím i ze své zkušenosti konstatovat, že jsem se stala terčem útoku ze strany žáka osmého ročníku. Bohužel se často stává, že učitel sdělí nějaké informace žákům, kteří si to ale buď mylně přeloží do své „pubertální řeči“, nebo poslouchají jen polovinu z daného obsahu a polovinu si domyslí a vymyslí.

Tak se také stalo - dotyčnému žákovi jsem řekla, aby se neobjímal ve škole s dívkou z devátého ročníku veřejně na chodbě o přestávce, a on jí na Facebook napsal zprávu, že jsem mu zakázala, aby se s ní scházel. Dívka z toho „dostala deprese“ a pak mě pomluvila ve skupině a použila vulgární výrazy směřované na mě. Vše se řešilo ve škole se zástupkyní školy, když si matka na mě přišla stěžovat, že bráním její dceři stýkat se s chlapcem. Dívka už ale matce neřekla, jaké hrubé výrazy použila o mně na sociální síti. Naštěstí jsme si vše vysvětlily a uzavřely celou záležitost omluvou ze strany matky.

Je tak snadné být obětí jako učitel a bohužel jsou to opravdu výše uvedené důvody, proč to často učitelé neřeší nebo se bojí řešit, ale tato cesta není správná. Dnešní povolání učitele je velice náročné a stresující a učitelé často nemají oporu a zastání. Jsou vystaveni obrovskému tlaku jak ze strany veřejnosti, rodičů, vedení, kolegů, tak i žáků samotných. Je to špatně nastavený systém, v němž povolání učitele má tak společensky nízký kredit. Nikdo by si nedovolil pomlouvat a urážet na sociálních sítích lékaře, vědce nebo inženýry, kteří mají také vysokoškolské vzdělání.

2.3 Prostředky kyberšikany

Kyberšikana může mít mnoho podob, což je dáno především rozmanitostí internetu a skutečností, že v tomto prostředí sdílíme spoustu soukromého materiálu, který lze snadno najít a následně zneužít.

Autoři odborné literatury zabývající se problematikou kyberšikany uvádějí různé formy. Je však velmi důležité si uvědomit, že současné projevy kyberšikany se rozvíjejí společně s rozvojem moderních technologií a v budoucnosti můžeme narazit na další nové podoby.

Projevy rozumíme vše, co negativně ubližuje oběti:

- dehonestování (ponižování, nadávání, urážení) v on-line prostředí.
- vyhrožování a zastrašování v on-line prostředí
- vydírání v on-line prostředí
- pomlouvání v on-line prostředí

(Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28, 2018[online])

Při tradiční šikaně se oběť s agresorem setkávají tváří v tvář a velmi často dochází k fyzickému kontaktu mezi těmito aktéry. Při takovém jednání útočník využívá svých schopností, využívá své převahy – např. fyzické zdatnosti, verbální obratnosti nebo znalosti v sociálních vztazích. Při šikaně ve skutečném světě je velmi důležitá osobnost agresora a jeho dovednosti. Naopak kyberšikana probíhá v kyberprostoru, tudíž k ní dochází za využití informačních a komunikačních technologií a útočník nemusí být ani silný, ani verbálně zdatný. Útočníkem se tedy může stát kdokoliv, kdo se umí pohybovat na sociálních sítích.

Dle Vašutové a kol. (2010, s. 128) rozlišujeme **prostředky** kyberšikany spojené s využíváním mobilního telefonu a prostředky spojené s využíváním internetu.

2. 3. 1 Mobilní telefon jako prostředek ke kyberšikaně

Mobilní telefon patří v dnešní společnosti již neodmyslitelně ke spojení s okolním světem a společností. V poslední době zaznamenáváme obrovský technologický pokrok v oblasti smartphonů, které se čím dál více rozšiřují mezi dětské uživatele, s tím roste i riziko jejich kyberšikanování.

Fielding ve své knize (2018, s. 64) představuje průzkum časopisu TIME, který se konal v roce 2012. Výzkum byl veden v osmi zemích světa (USA, Velká Británie, Indie, Brazílie, Čína, Jižní Korea, Jihoafrická republika a Indonésie) ohledně způsobů používání digitálních zařízení

Výsledky byly velice překvapující, přičemž procenta se lišila podle regionů:

- 84% respondentů přiznalo, že by nemohlo vydržet jeden den bez mobilního telefonu
- 80% Američanů si musí brát mobil do postele
- 20% dotazovaných přiznalo, že mobil kontroluje každých 10 minut
- 45% Jihoameričanů odpovědělo, že pomocí textových zpráv posílají sexuální fotografie
- 64% Brazilců zasílá sms a fotky se sexuálním zněním
- 90% Brazilců a Indů má názor, že být neustále on-line je dobrá věc, oproti názoru 76% Američanů

Pro kyberšikanu skrze mobilní telefon je využíváno několik prostředků, kterými jsou zejména:

- **Textové zprávy**

Jde nejčastěji o útočné či výhružné SMS nebo o úmyslné opakované obtěžování oběti velkým kvantem nežádoucích zpráv. Pokud chceme řešit obtěžování přes mobilní telefon, je velice obtížné vypátrat pachatele, obzvláště v případech použití SIM karet „na jedno použití“.

Muler (2014, s. 98) rozvádí toto téma dále a uvádí, že během uplynulých let se zvýšil počet vlastníků mobilního telefonu mezi teenagery. Bohužel ale nejde o módní výstřelek, který se za

chvíli vyčerpá a zmizí. Je to trvalé vlastnictví, technologie se neustále rozvíjí a děti jsou už zcela posedlé svým mobilem. Podle studie z roku 2008 se ukázalo, že 38% dospívajících posílá sms přátelům denně. A o rok později, v roce 2009, to bylo již 54% dospívajících.

- **Fotografie nebo videoklipy pořízené kamerou mobilních telefonů**

Dle internetového zdroje Bezpečně online se telefonovat naučí děti zhruba kolem pěti let, v psaní SMS se stanou přeborníky za pár týdnů. Pak již děti objevují další aplikace v telefonu, včetně fotoaparátu, rádia nebo videokamery. Děti začnou zjišťovat, že můžou mít vždycky mobil u sebe a zachytit mnoho vtipných situací venku s kamarády. Fotky a videa pak bez rozmyslu pověsí na web a kyberšikana je na světě. Tyto materiály pak může použít druhá osoba, která je začne dále šířit na internetu a může oběť i vydírat.

(Bezpečně online, 2018, [online])

Dalším současným fenoménem jsou „**SELFIE**“ fotografie. Podle Fielding a (2018, s.63) je to nutková potřeba dokumentovat každý okamžik života a pak všechny momentky sdílet pomocí Facebooku, Snapchatu či Twitteru. Bohužel jsou tyto momentky pořizovány i v situacích, které mohou být intimní a nejsou pro jedince bezpečné. Podle statistiky se každý den vyfotí přes milion selfie a přes 36% lidí uvádí, že je digitálně upravuje. Zajímavým zjištěním bylo, že svoje selfie upravuje více mužů než žen. Procentově bylo zjištěno, že jde o 34% mužů oproti 16% žen.

- **Mobilní telefonáty**

Jedná se o opakované prozvánění či obtěžující (až výhružné) telefonáty agresora oběti. V některých případech mobilní telefon odcizí a použije ho k obtěžování dalších osob, což vede k situaci, že oběť je mylně považována za útočníka. (Rogers, 2011, s. 33)

2.3.2 Internet jako prostředek kyberšikany

Druhá skupina prostředků kyberšikany je spojována s využíváním internetu, který je v podstatě jakýmsi světem ve světě a poskytuje uživatelům nepřeberné množství možností a lákadel, ale také rizik s nimi spojených.

Eckertová (2013, s. 24) uvádí zajímavá fakta z výzkumu, který byl proveden v roce 2009-11 (zdroj byl EU Kids Online 2009-11, final report). Z výzkumu vyplývá, že děti v Evropě ve věku 9-16 let tráví online v průměru 88 minut denně, 15-16-ti letí až 118 minut. V posteli používá internet 49% dětí, 87% dětí používá internet doma, 63% dětí využívá internet ve škole a 53% dětí využívá internetového připojení u kamaráda doma.

Jedním z výše zmíněných rizik je i kyberšikana, pro kterou podle Rogerse (2011, 68) nebo Vašutové a kol. (2010) kyberagresori využívají následující **prostředky**:

- **E-mailly**

E-mailly jsou nejstarší prostředky kyberšikany. Bohužel je velice snadné si založit schránku pod fiktivním jménem a rozesílat obtěžující e-mailly z této schránky velkému počtu příjemců. Je důležité si správně nastavit svoji e-mailovou schránku, abychom se vyvarovali nevyžádané pošty.

- **Chatovací místnosti a diskusní fóra**

Chatovací místnosti (např. Xchat apod.) zažily svůj boom před několika lety. Uživatelé zde mají možnost v reálném čase anonymně konverzovat o různých tématech. Díky anonymitě se ovšem nezděrně agresori vydávají za jinou osobu, naváží s obětí falešný vztah, získají citlivý materiál, který využijí proti ní nebo jej zveřejní mezi větší počet lidí. „*Tento druh kyberšikany také zahrnuje chat na herních stránkách a ve virtuálním světě, jako je například Second Life*“ (Rogers, 2011, s. 34).

- **Instant messaging a zprávy (SMS, MMS)**

Dle Černé (2013, s. 29) se jedná o programy, které umožňují okamžité spojení a navázání kontaktu po celém světě. U nás je známá komunikace přes aplikaci Skype nebo ICQ, kterou mají účastníci komunikace nainstalovanou na svých počítačích či v mobilech.

Ve výzkumu, který jsem již uváděla v kapitole 2.2, v projektu Seznam se bezpečně ohledně negativních jevů odehrávajících se v kyberprostoru, se jedna z výzkumných otázek se týkala využívání webkamery v počítači. Celkem 69,15% dotazovaných odpovědělo, že má počítač vybaven webkamerou, a 2,67% odpovědělo kladně na otázku, zda někdo zneužil jejich videozáznam, aby je touto nahrávkou vydíral, ponižoval nebo jim vyhrožoval.

U SMS nebo MMS zpráv může útočník posílat urážlivé zprávy, kterými zahlučuje oběť. Často také posílá ubližující a nevhodné fotografie formou MMS.

- **Sociální sítě**

„Stále větší oblibu uživatelů internetu si získávají sociální sítě. Jejich pomocí dochází k propojování skupin lidí, které se navzájem ovlivňují.“ (Vašutová a kol., 2010, s. 82)

Sociální sítě (Facebook, Twitter, Google +, MySpace apod., v ČR dříve hlavně servery Spolužáci.cz, Líbímseti.cz nebo Lidé.cz) se v poslední době stávají velmi důležitým prostředkem komunikace nejen mezi mladými lidmi, ale také mezi dospělými. Oblíbené jsou díky obrovské škále možností, kterou svým uživatelům poskytují (správa svého profilu, přátelství s jinými uživateli, účast v různých skupinách apod.). Tyto možnosti ale mohou být stejně tak dobře využity agresory kyberšikany, kteří pod fiktivními účty např. získávají a zneužívají materiály jiných uživatelů, zveřejňují upravené fotografie obětí, píšou urážející komentáře či zprávy apod. Opět je velice snadné si vytvořit falešný účet a "žádat o přátelství" kohokoliv na síti. Často a lehce se tak soukromé informace z profilu dostanou k nesprávnému adresátovi.

Více o sociálních sítích bude pojednávat kapitola 3 o sociálních sítích a rizicích, se kterými se dnes setkáváme v kyberprostoru.

- **Blogy**

Blogy jsou jakýmsi online deníky či osobními webovými stránkami, jež dle Černé (2013, s. 79) vlastní a využívá přibližně třetina dospívajících lidí. Ti je spravují, vkládají do nich příspěvky (foto, video, text,...), ke kterým se mohou návštěvníci blogu vyjadřovat. Kyberšikana v rámci blogů může mít formu urážlivých či nepravdivých příspěvků editora týkajících se obětí, které si může kdokoli přečíst a okomentovat, nebo také např. vyvěšení upravených fotografií obětí či videí obdobného typu.

- **Webové stránky**

V tomto případě se jedná buď o internetové stránky, které jsou založeny a využívány za účelem poškození obětí, nebo o využití již existujících stránek, kde agresori zveřejňují nežádoucí materiál týkající se obětí - například server YouTube, na kterém mohou tento materiál v krátkém čase zhlédnout i miliony lidí. Bohužel ale i vlastní vinou se někteří lidé dostávají do ponižující situace, pokud tam přidají příspěvek, který není zcela vhodný, a dovolí tak velkému množství lidí jeho zhlédnutí.

Eckertová (2013, s. 26) ve své publikaci popisuje nejnavštěvovanější weby v Česku a současně uvádí, že dlouhodobě nejnavštěvovanější je Seznam (www.seznam.cz), kam denně přijdou téměř 3 miliony návštěvníků. Další weby:

1. iDnes.cz
2. Novinky.cz
3. Super.cz
4. Centrum.cz
5. Stream.cz
6. Mapy.cz
7. Heureka.cz
8. Firmy.cz
9. Blog.cz

Možnosti využití komunikačních technologií jsou stejně široké jako možnosti jejich zneužití, většina mladších uživatelů si to ale neuvědomuje. Rizikům sice můžou předcházet i technická opatření, důležitější je ale povědomí o tom, co může při moderní komunikaci hrozit. Nejrizikovějším faktorem je totiž sám člověk a jeho vlastní chování.

3 SOCIÁLNÍ SÍŤ A JEJÍ RIZIKA

Sociální síť - anglicky Social Network - je server díky němuž mohou uživatelé mezi sebou např. komunikovat, sdílet fotky a videa, seznamovat se, hrát hry, plánovat akce a srazy atd. Každá síť má své specifické funkce a tím se samozřejmě liší od ostatních sítí. Ovšem základní funkce mají téměř všechny známější sociální sítě. Některé sítě jsou určeny jen pro sdílení informací a zábavu, jiné pomáhají hledat přátele, seznamovat se nebo hledat práci.

Na sociálních sítích se může bavit naprosto každý s kýmkoliv, i s lidmi z různých světových stran. Hledání nových přátel bývá snazší, když v sociální síti jedinci napíší hodně o svých zálibách, o tom, co je baví a zajímá. Ne vždy se to ale dozví ti správní lidé. Na základě profilu osoby v sociální síti si někdo úplně cizí vytvoří o ní dokonalý obrázek. Nemusí ale ani jednou vidět danou osobu, která si tento profil vytvořila. A získaných informací může být hodně: jak ta osoba vypadá, kde bydlí, kam chodí do školy nebo s kým se kamarádí. A to, že takové věci se dají velmi snadno zneužít, je jasné. Každá sociální síť má sice svého provozovatele, který by měl hlídat, jestli se v síti neděje něco špatného nebo nezákonného. Když toho ale ve svém profilu lidé prozradí mnoho a někdo to potom proti nim obrátí, nese si odpovědnost každý sám.

Internetovou sociální síť můžeme považovat za virtuální komunitu vyznačující se určitými specifickými charakteristikami. Ty obecně zahrnují užívání veřejných prostor, společné zájmy, společný jazyk, psanou komunikaci, hodnoty a cíle, postoj veřejného mínění, užívání informačních technologií kvůli komunikaci, nefyzický svět, překonávání prostorových a časových bariér, užívání digitalizovaných identit jako náhrady za fyzickou osobu (Vašutová a kol., 2010, s. 43). Pod sociální sítí se rozumí každý systém, který umožňuje vytvářet a udržovat seznam vzájemně propojených kontaktů přátel.

Sociální sítě vytváří online skupiny mezi lidmi, kteří mají společné zájmy, jsou ze stejného prostředí nebo je pojí přátelství. K používání většiny online sociálních sítí stačí internetový prohlížeč a uživatelům je umožněno vytvářet si profily s obrázky, texty, videi a také komunikovat s ostatními mnoha způsoby. Pavlíček (2010) také uvádí, že poslední dobou se servery zaměřené na sociální sítě orientují na podporu dalších doplňkových služeb, které záběr sítě ještě rozšiřují a dávají uživatelům další důvod, proč s nimi trávit čas. Sociální sítě

dnes nabízí služby od hodnocení filmů a galerií fotografií, přes seznam navštívených zemí až po vyjádření podpory oblíbenému sportovnímu klubu.

Sociální sítě umožňují uživatelům vytvářet osobní profily. Internetový osobní profil uživatele obsahuje jeho privátní informace, které chce sdílet s ostatními uživateli. To může zahrnovat fotografie, videa či různé druhy sdělení, např. o tom, co se uživateli líbí a co má rád. Jakmile se uživatel přidá k online sociální síti, začíná i jeho proces socializace v online prostředí. Tato socializace může zahrnovat např. čtení profilů ostatních členů, nebo případnou přímou interakci s nimi. Uživatelé sociálních sítí se mohou online potkávat s lidmi, které znají již z offline prostředí, či se seznamovat se zcela novými lidmi z celého světa. (Hulanová, 2012, str. 86)

3. 1 Historie sociálních sítí

Sociální sítě jsou celosvětovým, stále se rozvíjejícím fenoménem. Patří v současnosti mezi nejnavštěvovanější služby na webu s miliony aktivních uživatelů, kteří navzájem komunikují, vyměňují si fotografie, informace a data různého charakteru. Jejich oblíbenost stoupá nejen u soukromých uživatelů, ale také u různých firem a vzdělávacích institutů.

Výraz „sociální síť“ jako první použil profesor londýnské ekonomické univerzity J. A. Barnes, který v Norsku v roce 1954 studoval sociální vazby mezi norskými rybáři. Přišel se závěrem, že celou společnost prý můžeme označit jako množinu bodů, z nichž většina je propojena vzájemnými vztahy. Tato množina pak tvoří celistvou síť vztahů – takzvanou sociální síť.

Trvalo ale ještě mnoho let, než se od původního slova došlo ke klasické sociální síti, jak ji známe dnes. Bylo to dalších 24 let, než se v roce 1978 se zrodil nový systém BBS (Bulletin Board System). Ze současného pohledu šlo o velmi jednoduchý, nevzhledný a pomalý systém, ale byl přelomovým bodem ve světě komunikačních technologií. Byl to úplně první systém, který svým uživatelům umožňoval vyměňovat si textové zprávy – tedy „chatovat“. Nevýhodou BBS byla jeho pomalost. V jednu chvíli mohl být přihlášený jen jediný uživatel, klasická konverzace o pár větech se tak mohla protáhnout až na několik hodin.

(Historie sociálních sítí, 2018, [online])

- **Facebook**

Facebook se nastroval soudním sporem, dohady a obviněním.

Se svou sítí TheFacebook.com totiž Mark Zuckerberg přišel až poté, co ho jeho spolužáci, bratři Winklevossovové, pozvali k práci na projektu HarvardConnection. Mělo se jednat o sociální síť, ve které budou moci studenti komunikovat mezi sebou a uzavírat přátelství. Zuckerberg dostal přístup ke zdrojovému kódu a začal s bratry spolupracovat.

Ale mezitím začal se svými přáteli vyvíjet vlastní web, i když bratrům Winklevossovým stále tvrdil, že jejich projekt neustále vyvíjí a pracuje na něm. Místo toho ale 4. února 2004 odstartoval The Facebook – uzavřenou sociální síť pro studenty Harvardu.

Facebook začal být úspěšný, přesunul se z Harvardu a Zuckerberg ho postupně zpřístupnil široké veřejnosti. Bratři Winklevossovové z toho samozřejmě neměli radost a Facebook zažalovali. Po mnoha letech vyjednávání u soudu se nakonec v roce 2008 dohodli na odškodném.

- **Google+**

Největší konkurencí Facebooku byl další internetový gigant: Google. V roce 2011 uvedl svoji vlastní sociální síť s názvem Google+. Nástup byl tak rychlý, že po měsíci měl 25 milionů aktivních uživatelů, o rok později to bylo 200 milionů uživatelů.

Bohužel ale velká nástupní čísla úspěch nezaručila. Jak později uvedl samotný Google, velkou chybou bylo, že se nestal sociálním typem a lidé v něm nemohli komunikovat. Google+ existuje dodnes a svůj účet na něm mají všichni, kteří používají jakoukoliv službu od Google (včetně třeba YouTube). Google+ dnes ale aktivně používá jen určité množství oddaných lidí

- **Twitter**

Další z nejpoblárnějších sociálních sítí současnosti je Twitter. Jeho jedinečnost spočívá v rychlosti. I když lze přes Twitter posílat a sdílet fotografie a videa, největší výhodou je sdílení zážitků a informací ve formě textu. Omezená délka tweetu 280 znaků (původně to bylo 140 znaků) usnadňuje čtení a uživatelé toto omezení oceňují zejména proto, že je to osvobozuje od zbytečné „omáčky“ při čtení. Na rozdíl od Facebooku Twitter nepožaduje po svých uživatelích skutečnou fotografii nebo jméno.

I když má Twitter jen 330 milionů aktivních uživatelů, v roli rychlého zpravodajství je nepřekonatelný. Twitter si ve velkém oblíbili především novináři a odborníci z nejrůznějších oborů. Oblíbený je také mezi celebritami a glosátory veřejného dění.

- **Instagram**

Zatímco Twitter dnes s konkurencí Facebooku bojuje na vlastní pěst, další ze současných fenoménů, Instagram, se vydal jinou cestou. Nejpopulárnější foto aplikace, která původně vznikla jako mobilní aplikace pro iOS, funguje na jednoduchém principu. Miliony uživatelů sdílejí denně své fotky vylepšené originálními retro filtry a fotografie je přitom možné posílat jen vybraným uživatelům jako klasické přímé zprávy.

Instagram se stal velkou konkurencí Snapchatu – sociální sítě, která fungovala právě na principu „co pošleš, do 24 hodin zmizí“. Z kdysi super oblíbené sítě pro teenagery začali aktivní uživatelé mizet ve velkém, aby své nové útočiště našli právě na Instagramu.

- **Youtube**

Tento internetový odkaz je široce používán mladými lidmi, kteří poslouchají hudbu a sledují videa z celého světa. Youtube může být zdrojem kyberšikany, protože je velice snadné vložit kompromitující video a tisíce uživatelů pak mají snadný přístup ke zhlédnutí.

YouTube začal svoji existenci v roce 2005. Tři bývalí pracovníci PayPal založili stránku, kde bylo možné sdílet videa. První video bylo natočeno v zoologické zahradě a o rok později společnost Google zakoupila portál za 1,6 miliardy dolarů. V současné době se na YouTube objeví každou sekundu více než jedna hodina videí a každý den je zhlédnuto 4 miliardy videí.

(Historie sociálních sítí, 2018, [online])

Chtěla bych upozornit, že existuje mnoho dalších sociálních sítí, které navštěvuje široké spektrum uživatelů. Já jsem ale záměrně použila jen výše uvedené příklady internetových odkazů, které žáci nejvíce užívají a jsou nejoblíbenější.

3. 2 Nebezpečí sociálních sítí

Mnoho mladistvých a dětí si neuvědomuje, že na sociálních sítích na ně mohou číhat různá nebezpečí, jejichž rizika by mohli snížit tím, že budou opatrní v tom, jaké informace o sobě zveřejňují. Pro preventivní ochranu v prostředí sociálních sítí je dobré si nastavit vlastní soukromí a přemýšlet o tom, jaké informace jsme ochotni o sobě sdělit cizím osobám. Pokud by se nám zdálo, že náš "kamarád" z kyberprostoru se začíná chovat divně a začíná se zajímat o informace osobního charakteru, měli bychom zpozornět a raději si jinými komunikačními prostředky ověřit, jestli je všechno v pořádku, případně přestat komunikovat nebo si změnit identitu. Zdravá nedůvěra je v pořádku a naopak nás může do budoucna ochránit před mnoha nepříjemnostmi, které si můžeme způsobit.

Velice zajímavě popisuje Marry Muler (2014, s. 82) negativní dopad sociálních sítí na vývoj osobnosti mládeže. Muler cituje výzkum Patricie M. Greenfieldové, výzkumnice z Children's Digital Center a katedry psychologie na Kalifornské univerzitě v Los Angeles, která zjistila následující projevy u mládeže:

- ztráta zábrán, týkající se zejména sexuality, agresivity a rasové odlišnosti
- raná příprava na sex
- větší výskyt rasistických a homofobních názorů nebo negativních postojů vůči ženám
- díky anonymnímu kyberprostoru rozvoj osobnostní či společenské nezodpovědnosti

Jednou z nejoblíbenějších sociálních sítí je Facebook. Většině dětí se zamlouvá, jelikož si připadají úzce spojeny s okolním světem, vědí, co se děje kolem, vědí vše o svých kamarádech, sdílejí vše od přátel, „lajkují“ všechny příspěvky a fotografie. Mají nutkavou závislost na všem, co se děje na sociálních sítích, aby jim něco neuniklo a ony neztratily permanentní kontakt se světem. Tím jim ale uniká reálný svět, v němž vše mohou prožívat skutečně a fyzicky. Pokud budeme mluvit o Facebooku, již děti ve věku prvního stupně základní školy mají na něm své profily. V podmínkách této sociální sítě je jasně stanoveno, že děti mladší 13 let nesmí Facebook používat. Pokud si ale dítě mladší 13 let zakládá svůj účet, lze zcela jednoduše o svém věku lhát a udat jiný věk. Přístup je pak již snadný a dostupný.

Bohužel se často rodiče mylně domnívají, že jejich děti nejsou schopny si založit vlastní účet bez jejich souhlasu, a tak mylně žijí v nevědomosti o nebezpečném pohybu svých dětí na sociálních sítích.

Se současnou technologií se dnešní děti setkávají už v tom nejtěplejším věku a my se nestačíme divit, že si s různými „vymoženostmi“ rozumějí mnohem lépe než my. U dětí není výjimkou, že tablet ovládají dříve, než řeknou svoji první souvislou větu.

To, že se děti seznamují s počítačovou technikou snáze než dospělí, rozhodně neznamena, že by se rodiče neměli zajímat o to, co vlastně děti na internetu dělají. K tomu, aby dokázali své potomky vést k životu, ve kterém budou jejich životní hodnoty založené na etice a morálce, není nutné bránit jim v přístupu na internet, kdykoli zapnou počítač či používají telefon. Naopak technologie sama o sobě může být velmi vhodným pomocníkem při výchově dětí. Je důležité podporovat děti při práci s počítačem a novými technologiemi, bez jejichž perfektní znalosti dnes těžko ve světě obtojí.

4 KOORDINACE PRIMÁRNĚ PREVENTIVNÍCH AKTIVIT

Systém koordinace primárně preventivních aktivit existuje ve dvou úrovních – na centrální úrovni a krajské úrovni. Využívá se horizontální a vertikální systém a tyto mechanismy se vzájemně prolínají.

1. Horizontální úroveň

- MŠMT
- Ministerstvo zdravotnictví (dále MZ)
- Ministerstvo vnitra – Republikový výbor pro prevenci kriminality
- Úřad vlády České republiky – Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

2. Vertikální úroveň

- MŠMT
- KÚ KHK
- Pedagogicko-psychologická poradna Královéhradeckého kraje
- školy a školská zařízení

4.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Problematika rizikových jevů ve školství je v nejvyšší kompetenci Ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže, které vydává metodické pokyny a doporučení, týkající se také základních škol. Z ministerstva se odpovědnost přesouvá na krajské úřady, které se ale výhradně ale řídí Metodickým doporučením k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských pracovištích.

Problematika primární prevence rizikového chování je v kompetenci oddělení institucionální výchovy a prevence.

V oblasti prevence MŠMT odpovídá za:

- *koncepti, obsah a koordinaci v oblasti specifické primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy*
- *zpracovávání metodických, koncepčních a dalších materiálů souvisejících s problematikou specifické primární prevence rizikového chování*

- *průběžné plnění úkolů vyplývajících z vládních usnesení, strategií a koncepcí a z nich vyplývajících akčních plánů jednotlivých resortů*
- *spolupráci, koordinaci a organizaci pracovních setkání s krajskými školskými koordinátory prevence, metodiky prevence v PPP a pracovníky SVP působícími v oblasti primární prevence rizikového chování*
- *certifikaci odborné způsobilosti programů primární prevence rizikového chování/činnost Výboru pro udělování certifikací*

MŠMT zabezpečuje:

- *přípravu podkladů a návrhů stanovisek k materiálům projednávaným ve vládě, v Parlamentu*
- *posuzování a schvalování školních tiskopisů v oblasti své působnosti*
- *spolupráci s ostatními přímo řízenými organizacemi v oblasti působnosti*

MŠMT se podílí se na:

- *realizaci úkolů vyplývajících z přijatých vládních usnesení*
- *spolupráci s poradními orgány vlády, profesními sdruženími, pedagogickými iniciativami, nevládními neziskovými organizacemi v oblasti působnosti zabývajícími se výchovou a vzděláváním dětí a mládeže*
- *osvětě a propagaci výchovné a vzdělávací činnosti v oblasti specifické primární prevence rizikového chování*

MŠMT vydává tyto dokumenty:

1. Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)

Obsahuje metodická doporučení a metodické pokyny v oblasti primární prevence rizikového chování schválená vedením MŠMT: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních a Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže a "Pomůcku k nově zakotveným právům a povinnostem pedagogických pracovníků".

2. Strategie a koncepce MŠMT

Obsahuje Národní strategii primární prevence MŠMT na období 2013-18.

(MŠMT – Prevence, 2018, [online])

4.2 Krajský úřad Královéhradeckého kraje - Odbor školství, oddělení primárního a zájmového vzdělávání

Z MŠMT se oblast rizikového chování přesouvá na krajské pracoviště, které provádí výkon samostatně i přeneseně a plní podobné funkce jako MŠMT, ale na krajské úrovni.

Jeho činnost:

- vychází z Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Královéhradeckého kraje 2016-2020
- na kraji je zřízena funkce **krajského školského koordinátora prevence (KŠKP)**, který úzce spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a s koordinátorem a metodikem sociální prevence z Odboru sociálních věcí
- na úrovni jednotlivých zřizovatelů metodicky podporuje ředitele škol a školských zařízení, školní metodiky prevence na všech typech škol a metodiky prevence při PPP KHK
- úzce spolupracuje s úsekem prevence MŠMT
- vymezení činnosti krajských školských koordinátorů prevence je obsaženo v Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízení

➤ **Krajský školský koordinátor prevence**

- krajský školský koordinátor prevence předává informace z MŠMT školám
- účastní se jednání společně s OSPOD, organizuje semináře pro další vzdělávání, pořádá konference pro pedagogy v oblasti primární prevence
- každoročně hodnotí dotační programové žádosti vyhlášené Královéhradeckým krajem týkající se oblasti Prevence rizikového chování a zdravého životního stylu dětí a mládeže a Etické výchovy ve školách
- hodnotí žádosti ohledně mimořádných účelových příspěvků podané školskými příspěvkovými organizacemi
- spolupracuje se Školským zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Královéhradeckého kraje, zejména na vzdělávání v oblasti prevence,

včetně podpory specializačního studia k výkonu specializovaných činností – prevence sociálně patologických jevů

- od roku 2018 spolupracuje s oddělením projektů, které nabízí i supervizi pedagogům
- vydává čtvrtletník **Zpravodaj prevence rizikového chování**, který dodává do škol a školských zařízení
- spolupracuje s ostatními krajskými koordinátory prevence

4.3 Programy a aktivity organizované Královéhradeckým krajem

Královéhradecký kraj organizuje řadu aktivit, které jsou věnovány prevenci, která je nezbytná ke zdravému klimatu ve školách, k podoře bezproblémového chodu školy a k pozitivní komunikaci mezi žáky, učiteli a rodiči.

1. Kraje pro bezpečný internet

S projektem **Kraje pro bezpečný internet** přišla Asociace krajů ČR s úmyslem zlepšit informovanost o rizikovém chování na internetu o možnostech prevence.

Projekt probíhá formou on-line kvízů a on-line kurzů pro žáky, pedagogické pracovníky, rodiče a veřejnost, pro zaměstnance Policie ČR a pro sociální pracovníky. V roce 2016 se do projektu zařadily videospoty pro seniory.

Všechny e-learningové kurzy zajišťuje společnost PC Help, Microsoft a Gordic, testy a výukové materiály byly finančně podpořeny granty Programu prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR. Na tomto projektu spolupracuje a finančně jej podporuje všech 14 krajů ČR.

Základní škola, ve které probíhal výzkum, se také každoročně účastní projektu Kraje pro bezpečný internet. V rámci hodin informatiky žáci společně zhlédnou videa a spoty, které jsou dostupné na webových stránkách www.kpbi.cz. Žáci se zaregistrují a založí si svůj účet. Následně vyplňují on-line kvízy, které obsahují otázky, jenž byly uvedené ve videích. Konečný termín projektů je vždy poslední kalendářní den v říjnu.

2. Nenech to být

Novinkou, kterou Královehradecký kraj nyní rozjíždí, je mobilní aplikace **Nenech to být**, jejím prostřednictvím se může poslat informace o šikaně na školu, ve které se to děje. Bohužel zatím je tento program v začátcích, jelikož Královehradecký kraj nemá zatím dostatečné množství finančních prostředků. Kraj ale nadále usiluje o její brzký start, ve kterém budou mít slovo i členové organizace AISIS, Linka pro rodinu a školu a Linka bezpečí.

3. Seznam se bezpečně

Další činností je spolupráce s panem Martinem Kožíškem ze Seznam.cz, který rozjel projekt Seznam se bezpečně v roce 2008. Tento program je určen dětem ve věku 13-16 let a zaměřuje se na rizika sociálních sítí, seznamování a problém sextingu. Dále navštěvuje školy a představuje na školách tento program, buď formou besed, nebo divadelních představení. Pan Kožíšek také představil v Hradci Králové film Na hory, který je možné zhlédnout a stáhnout na webových stránkách [www.stream.cz.\(filmy\)](http://www.stream.cz.(filmy))

4. 4 Pedagogicko-psychologická poradna a metodik prevence

Další organizací, se kterou kraj úzce spolupracuje, je Pedagogicko–psychologická poradna. Tato poradna slouží žákům, kteří mají problémy s učením, nebo naopak žákům mimořádně nadaným.

Poradna dále nabízí diagnostické, poradenské a intervenční služby dětem a žákům, jejich rodičům, školám a školským zařízením. Zastává funkci informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou. Dále poskytuje odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně působí na řádnou výchovnou péči a napomáhá při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů v přípravě na budoucí povolání.

V současné době v rámci Královehradeckého kraje funguje pět hlavních pracovišť PPP – v Hradci Králové, Jičíně, Náchodě, Rychnově nad Kněžnou a v Trutnově.

Speciálně pedagogické centrum má své zastoupení pouze v Rychnově nad Kněžnou a v Jičíně. Pracoviště Jičín se zaměřuje na poradenskou pomoc klientům s vadami řeči.

Pracoviště Rychnov nad Kněžnou se zaměřuje na poradenskou pomoc klientům s vadami řeči, s mentálním postižením a s poruchami autistického spektra.

V poradně pracuje pět metodiků prevence, kteří uplatňují primární prevenci přímo ve školách, řeší jednotlivé případy žáků a třídních kolektivů. Metodici prevence mají blízko k činnosti, kterou vykonávají uživatelé a realizátoři prevence rizikového chování škol a školských zařízení.

- **Metodik prevence při PPP KHK**

Metodik úzce spolupracuje se školními metodiky prevence, pomáhá jim s preventivním opatřením ve školách a školských zařízeních.

Zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školním metodikům prevence, organizuje pro ně pravidelná pracovní setkání, kde se setkávají s dalšími odborníky z různých organizací zabývajících se prevencí a podporou školám. Metodik prevence dále poskytuje individuální odborné konzultace – např. ohledně tvorby Preventivního programu.

Na žádost vedení školy napomáhá řešit aktuální problémy související s výskytem rizikového chování. Pořádá přednášky pro pedagogický sbor nebo na žádost přednášky pro rodiče ohledně rizikového chování, které se vyskytuje na školách. Je v kontaktu s institucemi, organizacemi a subjekty, které se podílejí na odborné pomoci školám.

Úzce spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence a vypracovává podklady, které jsou nutné pro výroční zprávy a jiná hodnocení.

(Koncepte školské primární prevence KHK, 2018, [online])

Metodička prevence působící na krajském úřadu je velice výkonná pracovnice, se kterou naše škola úzce spolupracuje. Je vždy velice vstřícná a vždy nám ochotně vyjde vstříc, pokud je potřeba. Na žádost vedení školy uspořádala přednášku pro pedagogický sbor na téma **Kyberšikana**, kde jsme se dozvěděli velice důležité a nezbytné informace. Byly to informace o tomto rizikovém jevu, jak se mu bránit, kde hledat pomoc a jak vše řešit. Vedli jsme diskuzi o sociálních sítích, o častém riziku a nevědomosti žáků, kteří se bezstarostně pohybují v kyberprostoru. Dále na naší základní škole vedla přednášku pro rodiče na téma **Bezpečí dětí v kyberprostoru aneb Nástrahy virtuálního světa**. Této přednášky se zúčastnilo 90 zákonných zástupců, kteří hodnotili přednášku jako velice zajímavou a poučnou.

5 KYBERŠIKANA A ŠKOLA

Tuto kapitolu jsem nazvala Kyberšikana a škola z důvodu, že bych chtěla do této kapitoly zahrnout možnosti školy v rámci kyberšikany a prevence, Metodické pokyny MŠMT, které mají další návaznost na kraje, školy a školská zařízení a samotná prevence kyberšikany ve škole.

Součástí školy je **školní poradenské pracoviště**, které koordinuje ředitel školy a skládá se z:

1.výchovného poradce

2. školního metodika prevence

3.pedagoga- terapeuta

Ředitel školy je odpovědný za sestavování a realizaci Preventivního programu, sleduje efektivitu prevence rizikového chování, vytváří materiální a personální podmínky pro realizaci preventivních aktivit, svolává výchovné komise v nutných případech a v neposlední řadě svolává pravidelné schůzky školního poradenského pracoviště, které funguje současně jako školní preventivní tým.

Výchovná poradkyně eviduje žáky se specifickými vzdělávacími potřebami a žáky nadané, pomáhá při tvorbě Plánu pedagogické podpory a Individuálního vzdělávacího plánu, poskytuje programy pro cizince, nabízí žákům 9. ročníku kariérové poradenství při volbě povolání nebo střední školy a opět nelze opomenout spolupráci s PPP, SPC, OSPOD, Městskou policií HK, Policií ČR a s dalšími organizacemi.

Pedagog-terapeut poskytuje pedagogické, terapeutické a poradenské služby žákům, rodičům a pedagogům v oblastech výchovného působení, vzdělávacího procesu a osobnostního rozvoje. Pro žáky a jejich rodiče je služba terapeuta bezplatná.

Školní metodik prevence

Je to pracovník základní školy či školského zařízení. Každý rok vypracovává Preventivní program na nový školní rok, většinou ve spolupráci s dalšími pedagogy a výchovnou poradkyní. Je velice obtížné vypracovat **Preventivní program**, jelikož MŠMT vydává pouze doporučení k preventivnímu programu, ale metodicky jej musí zpracovat metodik prevence. Naneštěstí metodička prevence při PPP ochotně nabízí pomoc při vypracovávání tohoto programu.

Další činností je vyhodnocování realizace Preventivního programu za předcházející školní rok, mapování výskytu rizikových jevů, řešení a zápis rizikového chování žáků.

Zajišťuje preventivní programy a jiné činnosti pro žáky, poskytuje materiály a informace v tomto oboru a spolupracuje s vedením školy, třídními učiteli, ostatními pracovníky školy, PPP, okresní metodičkou prevence, Městskou policií HK, Policií ČR a dalšími organizacemi, institucemi a odborníky.

Metodik prevence si také vede **Deník ŠMP**, kde si zapisuje všechny události týkající se prevence a rizikových jevů, dále si tam zaznamenává termíny jednání se zákonnými zástupci, zástupci OSPOD, s pracovníky školských poradenských pracovišť a Středisek výchovné péče. Někdy je funkce školního metodika prevence prováděna osobou, která je zároveň výchovným poradcem. Bohužel se to děje často ale je to velice náročné a ředitel školy by měl tyto funkce oddělit.

Metodik na začátku školního roku vypracovává **Plán práce ŠMP**, který obsahuje činnosti, které jsou naplánované na daný měsíc, programy prevence, besedy, další vzdělávání metodiky prevence, přednášky Policie ČR a další.

Metodik prevence spolupracuje s Pedagogicko-psychologickou poradnou, školským poradenským pracovištěm, s OSPOD, s Policií ČR, Střediskem výchovné péče, Diagnostickým ústavem a různými občanskými sdruženími. Metodicky vede pedagogický sbor v oblasti prevence rizikového chování a je vždy k dispozici při výskytu rizikového jevu.

Důležité je také další vzdělávání v oblasti rizikových faktorů a prevence. Krajská metodička prevence dvakrát ročně organizuje pro školní metodiky prevence setkání, která se konají na krajském úřadu. Tématy setkání jsou různé novinky v oblasti prevence, nové, aktualizované pokyny MŠMT, kontakty s představiteli neziskových organizací, školských zařízení, SVP a pracovníky OSPOD a další. Dále se řeší aktuální problémy, konkrétní kazuistiky z našeho

kraje, s příklady preventivních aktivit v této oblasti. V neposlední řadě jsou představeny aktuální dotační programy ohledně primární prevence, specializačního studia nebo dotace na Etickou výchovu.

Další semináře pro ŠMP nabízí **Národní institut dalšího vzdělávání a Školské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Královéhradeckého kraje**. Tyto instituce nabízejí nepřehledné množství školení a seminářů i v dalších oblastech, nejen se zaměřením na rizikové jevy.

5.1 Preventivní program školy

Preventivní program vychází z Metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j.: 1291/2010-28, z vyhlášky MŠMT č. 72/2005Sb. o poskytování poradenských služeb ve školských zařízeních a Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j.: 21149/2016.

Cílem Preventivního programu je:

- vytvářet ve škole kvalitní mezilidské vztahy, pracovat v přátelském ovzduší a prevencí předcházet rizikovému chování žáků
- zaměřením se na osobnostní a sociální růst žáků, zejména na budování kladných postojů a zlepšení vzájemné komunikace
- vést žáky ke zdravému životnímu stylu
- zlepšovat vztahy mezi žáky, chování mezi sebou, ale i k dospělým osobám a upevňovat pocit zodpovědnosti za své chování
- snižovat u žáků výskyt všech projevů rizikového chování, zejména zvýšený výskyt záškoláctví

Dále Preventivní program obsahuje **dlouhodobé a krátkodobé cíle**.

Příklady dlouhodobých cílů:

- učit odpovědnosti za své chování, uvědomění si důsledků svého jednání

- posilovat komunikační dovednosti
- prohlubovat informovanost žáků ohledně rizikových typů chování
- snižovat projevy rizikového chování
- vytvářet pozitivní sociální klima
- vést žáky k rozumnému využití volného času
- vytvořit systém komunikace mezi školou, rodiči a žáky
- zajistit průběžné vzdělávání ŠMP a pedagogů v oblasti prevence rizikového chování

Příklady krátkodobých cílů:

- zařazovat do výuky jevy týkající se rizikového chování
- organizovat akce směřující k osvětlení klimatu v jednotlivých třídách
- organizovat akce k upevnování vztahů ve třídě (školy v přírodě, lyžařský výcvik, školní výlety)
- zvát rodiče do školy na dny otevřených dveří a pravidelné třídní schůzky
- informovat rodiče na třídních schůzkách o práci a konzultačních hodinách ŠMP
- vzdělávání metodika prevence a dalších pedagogů v oblasti prevence
- průběžně využívat spolupráci a služby organizací zabývajících se primární prevencí
- posilovat u žáků návyk pravidelně docházet do školy a plnit školní povinnosti, zejména u žáků, kteří mají sklon nedodržovat řád školy

Preventivní program dále obsahuje informace, jak a kde se na škole realizuje preventivní program. V rámci vyučování se to odráží v předmětech: prvouka, etická výchova, přírodověda, občanská výchovy, výchova ke zdraví, chemie a přírodopis. Další působnost má ŠMP v oblasti akcí zaměřujících se na oživení klimatu - sportovně pracovní dny, kurz ochrany člověka za mimořádných událostí, Mikuláš, vánoční prodejní výstava, zápisy „nanečisto“ pro budoucí prvňáčky, rozloučení se žáky 9. ročníku a pasování nových prvňáčků, Den dětí a v neposlední řadě koncertní, divadelní a filmová představení.

Nedílnou součástí Preventivního programu je Program proti šikanování a Program proti kyberšikaně.

1. Program proti šikanování

Počátečním údajem je celkový popis tohoto jevu, co je charakteristické, jaké jsou projevy a rysy šikany. Dále je rozebírán rozdíl mezi přímými a nepřímými varovnými signály, které již

v zárodku upozorňují na daný problém. V případě výskytu šikany má škola povinnost šikanování mezi žáky předcházet, dané projevy okamžitě řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Škola **má ohlašovací povinnost při výskytu šikany**, zjistí-li, že by se mohlo jednat o znaky přestupku nebo trestného činu, a neprodleně se obrací na Policii ČR. Škola ohlašuje orgánu sociálně-právní ochrany dětí situace, které nasvědčují tomu, že je dítě v ohrožení.

V rámci řešení situace je důležité spolupracovat s metodikem prevence, s vedením školy, ale také s dalšími institucemi a orgány – s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně-právní ochrany dítěte a s Policií ČR. Pokud je oběť ve vážném stavu, je nutné vyhledat pomoc ve speciálně pedagogickém centru nebo další odborníky – klinické psychology nebo psychoterapeuty.

Samozřejmě nesmíme zapomenout na spolupráci s rodiči, jakožto se zákonnými zástupci dítěte. Při jednání s rodiči dbají učitelé na taktní přístup a zachování diskrétnosti.

V rámci výchovného působení je nutné potrestat viníka, a to v podobě **výchovných opatření**:

- napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy

V mimořádných případech je nutné dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně pobyt žáka v diagnostickém ústavu. Škola také může podat návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu

2. Program proti kyberšikaně

V Programu o kyberšikaně se nejdříve popisuje samotný jev, charakteristika, motivy kyberagresora a typické znaky kyberšikany. Důležitým bodem je to, zda se kyberšikana odehrává ve škole nebo mimo školu. Odborníci se neustále dohadují, zda spadá do kompetence školy řešení kyberšikany, která se stala mimo budovu školy. Před řešením však škola stále stojí sama a často se rozhoduje, zda se vůbec má, může či musí do řešení kyberšikany zapojit.

Pokyn MŠMT není také zcela jednoznačný, nicméně uvádí, že „*mezi nejčastější argumenty proti řešení kyberšikany školou patří následující*“ (Krejčí, 2010):

1. *Pokud kyberšikana probíhá mimo budovu školy (či mimo školní akci), není to problém školy.*
2. *Řešení kyberšikany ve škole vyvolá negativní publicitu a odradí potenciální klienty*
3. *Škola nemá nástroje, jak kyberšikanu řešit.*
4. *Kyberšikana sama odezní, nemá tedy smysl ji v prostředí školy řešit.*

Mezi nejčastější argumenty pro řešení kyberšikany školou patří následující (Krejčí, 2010)

1. *Kyberšikana často doprovází jiné druhy šikany, které se dějí v prostředí školy*
2. *Škola může postupovat stejně jako při řešení tradiční šikany – kyberšikana s tradiční šikanou souvisí a je s ní často úzce propojena.*
3. *Pokud nebudeme kyberšikanu řešit, dáváme žákům, kteří o kyberšikaně vědí, signál, že mohou kyberšikanu páchat také a nebudou za ni potrestáni*

Samozřejmě by se dalo diskutovat a dlouze argumentovat, jaké jsou další možnosti a další metody, ale závěr z pokynu zní: „*Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví.*“

(Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

5. 1. 1 Řešení kyberšikany ve škole

Při řešení kyberšikany by škola měla dodržet několik zásad:

1. Spolupracovat s rodinou

Rodina a škola by měly být v úzké vzájemné spolupráci ve výchovném působení na dítě. Rodiče by měli podporovat školu a pedagogické pracovníky a naopak učitelé by měli podporovat rodiče. Důležitá je vzájemná důvěra mezi rodiči a učiteli. Škola by neměla zatajovat informace, a měla by být k rodičům upřímná. Pokud se objeví kyberšikana, je důležité seznámit rodiče s postupy řešení problému, možnostmi školy, a jak se může rodina zapojit do řešení.

2. Podporovat oběti

Oběť je nutné nejdříve uklidnit a obrátit se na odborníka – nejdříve na ŠMP, výchovnou poradkyni, školního terapeuta nebo psychologa.

3. Doporučit postiženému další postup

Je důležité vysvětlit oběti, že nemá smysl se mstít a dělat to samé, jako agresor. Oběť si ponechá všechny důkazy, které budou potřebné k dalšímu vyšetřování a řešení. Jedinec by měl vědět, co má dále udělat – zrušit účet, zablokovat příjem zpráv, změnit osobní údaje, nechodit do chatovací skupiny.

4. Prošetřit případ kyberšikany

Všechno šetření by mělo být zaznamenáno. Někdy se kyberšikana může považovat za trestný čin, proto je nutné schovat si všechny důkazy kyberšikany. Vše poslouží jako důkazní materiál pro školu a Policii ČR.

5. Snažit se problém vyřešit, aby se zabránilo dalšímu pokračování

Pokud je znám viník, je nutné ho požádat, aby odstranil nevhodný obsah. Daného jedince požádáme, aby nám sdělil další příjemce zpráv. Udělíme kázeňská opatření jako prevenci k dalšímu šíření. Při závažném průběhu další šetření přenecháme Policii ČR.

6. Potrestat viníky

Před potrestáním viníka je nutné zvážit všechny okolnosti a až potom udělit trest. Někdy je možné, že šlo o nedorozumění nebo ublížení nebylo záměrné. Trest se udělí podle Sankčního řádu školy, je možné svolat výchovnou komisi ohledně dalšího potrestání.

7. Pokračovat i po ukončení případu

Je důležité, aby se vše vyřešilo tak, že se již podobný jev nebude opakovat. Je nutné učinit takové kroky, aby se předešlo dalším problémům. Je to běh na dlouho trať, ale úsilí, které učitelé vyvinou, jistě přinese úspěchy. Žáci se musí cítit ve škole bezpečně a sebejistě.

(Krejčí, 2010, s 54)

5.2 Možnosti školy

Každá škola má etické a právní závazky. Je důležité, aby školy vytvořily bezpečné prostředí, kde se žáci budou cítit dobře a kde se mohou učit v klidu.

Dle Metodického pokynu MŠMT má škola k dispozici **Strategické dokumenty školy vztahující se k prevenci kyberšikany:**

1. Vnitřní řád školy, školní řád
2. Školní preventivní strategie
3. Preventivní program školy
4. Krizový plán školy

Vnitřní řád školy a Preventivní program obsahuje Sankční řád.

- **Sankční řád**

Sankční řád je sestaven na základě ustanovení § 30, odstavec 1, zákona č.561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a v souladu s minimálním preventivním programem zabývajícím se faktory rizikového chování žáků byl vypracován Sankční řád jako součást školního řádu. Je v něm zakotven postup řešení, pokud žáci porušují školní řád. Za dobré chování může být žák odměněn až pochvalou ředitele školy, za přestupky a nekázeň pak hodnocen dle sankčního řádu. Vše je důkladně hodnoceno třídním učitelem, který zváží všechny závažné důvody a dle daných ukazatelů udělí příslušný kázeňský postih.

Pochvala ředitele školy se uděluje jen mimořádně, a to za mimořádnou školní iniciativu, za vynikající školní výsledky nebo za mimořádně vzorné chování a reprezentaci školy.

Oproti tomu při porušování školní řádu jsou udělována **kázeňská opatření:**

1. Napomenutí třídního učitele
2. Důtka třídního učitele
3. Důtka ředitele školy
4. Druhý stupeň z chování
5. Třetí stupeň z chování

Každý přestupek je vždy řádně prošetřen - buď třídním učitelem samotným, nebo s účastí školní metodičky prevence, výchovné poradkyně, zástupce vedení školy a zákonného zástupce žáka. Každý přestupek je nutné individuálně posoudit a zohlednit případné handicapy.

Při ústním řešení daného přestupku je vždy sepsán záznam, který je podepsán všemi zúčastněnými, předán zúčastněným a uložen u ŠMP. Pokud jde o závažný čin, informuje se zákonný zástupce a je přivolána Policie ČR a informován OSPOD.

Napomenutí třídního učitele je uděleno třídním učitelem za neplnění školních povinností, nekázeň při výuce nebo o přestávce, opakované vyrušování během hodiny, opakované zapomínání ŽK, pozdní příchody atd.

Důtka třídního učitele je udělena opět třídním učitelem za další a opakované neplnění školních povinností po udělení NTU, nevhodné chování k učitelům nebo spolužákům, krádež, podvod nebo lhaní, podvody v ŽK a opakované pozdní příchody, úmyslné poškozování cizího majetku, neomluvenou absenci atd.

Důtka ředitele školy je udělena ředitelem školy za úmyslný odchod ze školy, zesměšňování učitelů, vulgární výrazy, kouření ve škole, vědomé ubližování spolužákům, krádež, záměrné ničení majetku, rasistické výrazy, neomluvenou absenci atd.

Druhý stupeň z chování se uděluje poté, co se žákovo chování nezlepšilo po předchozích kázeňských opatření. Dále je udělen za opakované kouření v budově školy, šikanu nebo kyberšikanu, opakované krádeže, užití alkoholu, rasistické útoky, neomluvenou absenci atd.

Třetí stupeň z chování je udělen za závažné porušení školního řádu, těžké ublížení spolužákovi, soustavné porušování školního řádu, záměrné útoky na učitele, vysoký počet neomluvených hodin.

(Sankční řád, 2018, [online])

Další možnosti školy v preventivním působení jsou:

1. Školská poradenská pracoviště

2. Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

3. Dětský diagnostický ústav

4. Středisko výchovné péče

5. Sociální kurátoři a sociální pracovníci

➤ Školské poradenské pracoviště

Další možností školy je spolupráce se školskými poradenskými pracovišti, které pomáhají s problémovými žáky. Pracovníci školského poradenského pracoviště docházejí ve dvojicích do škol a pracují s kolektivem v budově školy. Po dohodě s třídním učitelem mají jen jednorázová setkání, aby preventivně zapůsobili ve třídě a rozebrali společně s třídou daný problém. Pokud je v kolektivu závažnější problém k řešení, domluví si pracovníci s třídním učitelem a opakovanou návštěvu a se třídou dále pracují. Pro třídu je prospěšné, pokud je třídní učitel přítomen a může se také podílet na zlepšování klimatu ve třídě. Není ovšem dobré, pokud učitel zasahuje svými názory nebo nějak jinak ovlivňuje chod besedy.

Dále školské poradenské pracoviště nabízí v centru pobočky individuální nebo skupinovou terapii pro žáky nebo poradenskou činnost pro rodiče.

➤ Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí je součástí Odboru sociálních věcí a zdravotnictví. Činnost oddělení SPOD se řídí zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

OSPOD se zabývá ochranou práv dětí a dbá na jejich příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále se zajímá o ochranu oprávněných zájmů dětí, včetně ochrany jejich majetku, a podílí se na obnově narušených funkcí rodiny. Dále zabezpečuje náhradní rodinu pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Na OSPOD se můžou obrátit jedinci, kteří chtějí upozornit na zneužívání rodičovské povinnosti vůči dítěti nebo v případě, že zákonní zástupci neplní své rodičovské povinnosti nebo porušují práva, která jsou vázána na zájem dítěte.

➤ **Dětský diagnostický ústav**

Dětský diagnostický ústav je právním subjektem a jehož zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dětský diagnostický ústav je internátní výchovné zařízení, které z hlediska psychologického a pedagogického komplexně vyšetřuje děti ve věku od 3 let do ukončení povinné školní docházky.

Rodiče mohou využít preventivní služby, po vzájemné konzultaci a uzavření smlouvy se realizuje dvouměsíční pobyt dítěte v zařízení včetně školní docházky. Děti, které absolvují dobrovolný preventivní pobyt a vrací se zpět do rodiny, dochází následně na ambulantní setkání, která pomáhají ještě dále upevnit ústavem nastavené vzorce chování a rozvíjet vzájemné rodinné nebo vrstevnické vztahy.

➤ **Středisko výchovné péče**

Středisko výchovné péče patří mezi další školská zařízení. SVP poskytuje diagnostické, poradenské a preventivně-výchovné programy, které jsou bezplatné. Jsou poskytovány dětem, rodičům i pedagogům. Řeší hlavně výchovné problémy, poruchy chování a negativní jevy, se kterými se děti setkávají.

Středisko výchovné péče nabízí služby:

1. Ambulantně

- bezplatné
- jednorázové nebo dlouhodobější
- důvěrnost informací
- individuální i skupinové

2. Celodenní péče

- denní docházka v délce 8 týdnů
- dopolední výuka a odpolední terapie
- úhrada za stravu ve středisku

3. Preventivně-výchovný pobyt

- pobyt na 8 týdnů
- nutný souhlas zákonných zástupců
- školní vyučování
- rodiče mají konzultace s odborníky

➤ Sociální kurátoři a sociální pracovníci

Sociální pracovníci jsou zaměstnanci OSPOD, které jsou součástí městských nebo obecních úřadů. Řeší výchovné problémy - buď se na ně obrátí škola, nebo je kontaktují sami rodiče. Služby jsou bezplatné. Kurátoři ze zákona vždy chrání zájmy dítěte a můžou napojit školu nebo rodinu na další odborníky a zařízení.

(Vágnerová, 2009, s. 133 a 135)

5.3 Komplexní analýza prostředí školy v kontextu kyberšikany

Jedná se o sídlištní základní školu v krajském městě, kde také probíhalo výzkumné šetření v podobě rozhovorů s třídními učiteli.

Analýzu tohoto prostředí jsem si zvolila proto, že již 10 let působím na této škole. Aktivně se podílím na chodu školy, pomáhám ve škole řešit aktuální problémy ohledně rizikových faktorů a podílím se na prevenci negativních jevů v roli školního metodika prevence.

Tato škola je pod vedením ředitele školy a dále zástupkyně pro 1. a 2. stupeň, zřizovatelem školy je Statutární město. Součástí školy je mateřská škola, základní škola, školní družina, školní jídelna ZŠ a školní jídelna – výdejna MŠ. Mateřská škola má 5 tříd, na 1. stupni je 11 tříd, na 2. stupni 8 tříd a v družině je 5 oddělení.

▪ **Mateřská škola**

Typickým znakem uvedené mateřské školy je to, že jsou barevně odlišené třídy s moderním a stále se obnovujícím vybavením. Každé dítě má svoji skříňku s obrázkem umístěnou v prostorách třídy pro snadnější dostupnost jak pro rodiče a děti, tak pro učitelky. V roce 2009 se u školky vybudovalo krásné venkovní hřiště, které je o víkendech přístupné i pro veřejnost. Provozní doba školky je od 6.30 do 16.30. Mateřská škola má svůj samostatný vzdělávací program, který se zaměřuje na využívání pohádek a pohádkových postav, rozvíjení pohybové aktivity dětí, spolupráci rodiny a školy a vytvoření ideálního prostředí pro individuální rozvoj dětí. Školka nabízí kroužky, které jsou buď hrazené rodiči, nebo jsou zdarma.

Jedná se o kroužky:

- flétna
- keramika
- výuka plavání
- pohybové hry
- angličtina hrou
- výuka lyžování

▪ **Školní jídelna**

Školní jídelna zajišťuje stravu pro základní školu, mateřskou školu, pro zaměstnance školy a pro cizí strávníky. Provoz jídelny je od 6.00 do 14.30. Výdej jídel se rozlišuje na školní stravování a na stravování pro cizí strávníky, kdy cizí strávníci mohou přijít do jídelny pouze v čase od 11.00 do 11.30. V této době je také možné použít jídlonosiče.

Noví strávníci se přihlašují formou písemné přihlášky. Odevzdáním přihlášky je strávník přihlášen ke stravování po danou dobu, pokud je jídelna v provozu. Novému strávníkovi je za poplatek propůjčen stravovací čip. Při ukončení stravování je poplatek vratný.

Všichni strávníci si mohou volit ze dvou jídel. Veškeré připomínky týkající se jídelního lístku, kvality stravy, technických a hygienických závad provozu školní jídelny řeší vedoucí

školní jídelny. S vnitřním řádem školní jídelny jsou žáci seznámeni a tento řád je dostupný na webových stránkách školy. Všichni strážníci jsou povinni se řídit těmito pokyny.

Charakteristika školy

Základní škola začala svůj provoz v roce 1984. Pokud bych chtěla popsat historii školy, tato historie není tak vzdálená, takže z historického hlediska nemá větší význam.

Areál školy tvoří dva pavilony určené pro výuku žáků, třetí pavilon je zčásti pronajat jinému školskému subjektu. Ve škole jsou dvě tělocvičny, venkovní hřiště a krásná atletická dráha s umělým povrchem. Škola je vybavena odbornými učebnami - přírodopis, chemie a fyzika, výtvarná výchova,

cvičná kuchyň a počítačová učebna. Všechny třídy jsou vybaveny interaktivní tabulí.

Základní škola je zapojena do mezinárodního programu I ve mně je lídr a již čtvrtým rokem se zaměřuje na Sedm návyků úspěšných žáků, které jsou součástí tohoto programu. Název je upraven pro české poměry na název „Každý může být úspěšný“. Cílem je, aby si žáci všech sedm návyků upevnili, zvnitřnili a běžně je používali ve svém každodenním životě.

V rámci výuky se snažíme žákům předat co nejvíce informací o jednotlivých projevech rizikového chování, vést je ke zdravému životnímu stylu. Učitelé využívají různé metody a formy práce, usilují o to, aby žáky výuka zaujala. Žákům nabízíme velké množství volnočasových aktivit. Organizují se přednášky, exkurze, besedy, návštěvy filmová a divadelní představení, výlety, spaní ve škole, školy v přírodě, adaptační kurzy a lyžařský výcvik. Dodržují se tradice zábavných, kulturních a sportovních akcí školy.

Škola organizuje nepřehrné množství volnočasových aktivit, které se konají v prostorech školy, včetně keramické dílny. Na těchto činnostech se také podílí Školní sportovní klub a Spolek rodičů a přátel ZŠ. Díky spolku jsou některé aktivity sponzorovány nebo na ně spolek částečně přispívá. Ve škole funguje žakovský parlament, ve kterém jsou dva zástupci z každé třídy a řeší problémy nebo naopak přinášejí nápady ohledně zlepšení chodu školy. Pedagogický sbor se skládá ze zkušených pedagogů, kteří si pravidelně zdokonalují a prohlubují své znalosti díky dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků. Anglický jazyk se vyučuje od 1. ročníku.

Ve škole pracuje výchovná poradkyně, školní metodik prevence a metodik pro environmentální výchovu. Velká pozornost a individuální přístup jsou věnovány žákům nadaným i žákům s vývojovými poruchami učení. Škola se u žáků zaměřuje se na sebereflexi, seberealizaci a sebehodnocení. Většina žáků bydlí v okolí školy, někteří dojíždějí z jiných částí města.

Škola také spolupracuje se Střediskem výchovné péče, se školskými poradenskými pracovišti, Pedagogicko-psychologickou poradnou, Speciálně-pedagogickým centrem, s Úřadem práce a Magistrátem města. Žáci pravidelně navštěvují knihovnu, kde mají zajímavé besedy.

5. 3. 1 Popis budovy

Škola se nachází uprostřed velkého sídliště. Před školou uvidíme zelenou travnatou plochu, kde jsou vzrostlé stromy a pod nimi umístěny lavičky. Součástí školy je uzavřené venkovní hřiště, kde žáci tráví velké přestávky během jarních a letních měsíců nebo toto hřiště využívá školní družina. Do budovy lze vejít hlavním vchodem, který využívají jak žáci, tak i rodiče. Dále tam Do budovy vedou tři boční vchody. Jeden vchod využívají zaměstnanci při vstupu do školy z parkoviště, další vchod je na venkovní hřiště a třetí vchod vede na sportovní hřiště. Žáci mají dovoleno vstupovat do budovy pouze hlavním vchodem, případně bočními vchody jen v doprovodu učitele. Všechny vchody jsou opatřeny kódovacím zařízením, které brání vstupu cizí osoby. Pokud chce nějaká osoba vstoupit do školy, kontaktuje sekretariát, zástupce nebo ředitele příslušným tlačítkem.

Hned za vchodem se nachází prostorná hala, kde jsou umístěna dvě křesla pro hosty nebo rodiče. Kvůli bezpečnosti bylo rozhodnuto, že rodiče, kteří vyzvedávají své děti ze školy, čekají před budovou školy, ve výjimečných případech (silný déšť nebo mrazivé počasí) mohou čekat v hale. Z haly vedou tři chodby, směřující na 1. stupeň, 2. stupeň a k tělocvičnám. Pokud se vydáme vpravo, chodba nás povede kolem šatních skříněk pro 1. stupeň. Každý žák má svoji skříňku uzamčenou vlastním zámekem. Skrze skleněné dveře opatřené kódovacím zařízením se dostaneme k tělocvičnám školy. Před tělocvičnami jsou čtyři šatny a na pravé straně toalety. Toalety jsou odděleny dveřmi, za kterými se nacházejí sprchy.

Chodba vedoucí rovněž nás dovede na 1. stupeň. Na levé straně před skleněnými dveřmi otevírající vstup na 1. stupeň se nachází kancelář školy, kde sídlí sekretářka a ekonomka (na

pravé straně) a pan ředitel (vlevo). Další dveře hned za kanceláří školy vedou do kanceláře zástupců školy pro 1. a 2. stupeň. Skleněnými dveřmi vstupujeme na 1. stupeň. V přízemí najdeme jednu třídu základní školy a tři družinová oddělení (také mají název Herny).

V prvním patře je pět tříd, které mají zcela moderní vybavení, včetně interaktivních tabulí pro možnost multimediální výuky. Na chodbě je umístěno ohrazené dřevěné hřiště, zvané „kostkoviště“, kde jsou dřevěné kostičky na hraní. Vpravo se nacházejí zrenovované dívčí a chlapecké toalety.

Druhé patro vypadá obdobně jako první – opět pět tříd, „kostkoviště“ a toalety. Všude jsou výtvary žáků – obrázky, malby, keramické výtvary a ručně vyráběné výrobky.

Poslední možností, kam se vydat ze vstupní haly, je zahrnout vlevo. U stěny se nachází stolek, kde má dozor pedagog od čtvrté vyučovací hodiny do poslední hodiny výuky, která se koná na druhém stupni. Učitelé se na dozoru u šaten střídají po hodině. Vlevo od stolku se nacházejí opět šatní skříňky pro žáky 2. stupně. Pokud projdeme prvními skleněnými dveřmi a dáme se doleva, dojdeme po schodech do jídelny. Cestou do jídelny ještě míváme pracovnu a sklad pana školníka. Před schody uvidíme vchodové dveře vedoucí na oplocené parkoviště.

Po průchodu prvními skleněnými dveřmi zahneme vlevo, projdeme druhými skleněnými dveřmi a dostáváme se na 2. stupeň. Zde je přízemí, 1. patro a 2. patro. V přízemí si žáci mohou odpočinout na gauči, který je umístěn u stolního fotbalu, který mají k dispozici na hraní.

V přízemí vlevo je učebna matematiky, tři kmenové třídy a kabinet a vpravo je učebna chemie a fyziky, dva kabinety, cvičná kuchyně a dívčí a chlapecké toalety. V prvním patře se nachází učebna a kabinet přírodopisu, toalety a kabinet výtvarné výchovy vlevo a vpravo jsou čtyři kmenové třídy, kabinet cizích jazyků a učebna výtvarné výchovy.

Ve druhém patře jsou opět toalety vlevo, dále kabinet českého jazyka a učebna IVT. Vpravo je kabinet zeměpisu a dějepisu, jazyková laboratoř opatřená sluchátky k výuce cizích jazyků, učebna zeměpisu, učebna hudební výchovy a dvě kmenové třídy. Na konci chodby opět žáci mohou využít pohodlný gauč k sezení.

Celá budova je vyzdobena výkresy žáků, květinami a jinými dekoracemi.

5. 3. 2 Pracovníci školy a sociální klima

Celkový počet zaměstnanců školy je 60. Počet učitelů na základní škole je 28, celkem jsou ve škole 4 vychovatelé, 2 asistenti pedagoga, v mateřské škole je celkem 10 učitelek a celkový počet správních zaměstnanců je 16.

Všichni pedagogičtí pracovníci jsou plně aprobovaní. Ráda bych uvedla několik příkladů aprobací na 2. stupni základní školy: dva učitelé mají aprobaci dějepis a zeměpis, jeden učitel má kvalifikaci dějepis a anglický jazyk, jeden učitel je kvalifikovaný na přírodopis a tělesnou výchovu a posledním příkladem je aprobace český jazyk a občanská výuka. Učitelé mají svůj vlastní kabinet, většinou jej sdílejí s dalšími učiteli se stejnou aprobací. Existuje tedy kabinet cizích jazyků – tři učitelé anglického jazyka, další kabinet zeměpisu – učitelé zeměpisu a dějepis, kabinet matematiky – aprobace matematiky a fyziky, kabinet českého jazyka – aprobace český jazyk a občanská výchova nebo německý jazyk.

Kabinety se nacházejí v přízemí (dva kabinety), v prvním patře (dva kabinety) a ve druhém patře (dva kabinety). Dále mají pedagogičtí pracovníci společnou sborovnu. Zde má každý vyučující svoji skříňku, kam si může odložit věci nebo si zde může vyzvednout potřebné věci od vedení školy nebo sekretářky. Ve sborovně se konají pravidelné schůze – porady o chování, pedagogické rady nebo provozní porady. Dále se tam mohou konat schůzky metodických orgánů nebo jiné potřebné schůzky ohledně aktuálních problémů.

Pedagogičtí pracovníci mají možnost se dále vzdělávat. Toto vzdělání zajišťuje Národní institut pro další vzdělávání, Centrum dalšího vzdělávání, Královéhradecký kraj nebo soukromé instituce. Školení jsou buď hrazena z rozpočtu kraje, z různých grantů, nebo si je každý účastník hradí sám. Základní škola pak tuto částku uhradí dotyčnému zaměstnanci.

Skladba pedagogického sboru je celkem „přefeminizovaná“. Muži, kteří působí na škole, jsou tři – ředitel školy, učitel tělesné výchovy a přírodopisu a školník. Dle mého názoru by českému školství přibylo na kreditu, pokud by v něm pracovalo více mužů. Žáci-chlapci by se mohli více ztotožnit s mužem-učitelem. Děti často vyrůstají jen s jedním rodičem a nemají mužský vzor v rodině a důsledkem toho nemají chlapci respekt k ženám-učitelkám.

Jinak by se ale dalo konstatovat, že pracovní prostředí je velice příjemné a inspirující. Zaměstnanci se spolu navzájem přátelí a někteří se scházejí i mimo pracovní dobu. K oživení klimatu se pořádají akce pro zaměstnance. Tradiční je vánoční večírek a večírek na závěr školního roku. Dále je to teambuildingový víkend, který se pořádá 1x ročně ve spolupráci s partnerskou školou ze Slovenska.

Všechny aktivity přispívají k oživení kolektivu a k upevňování přátelských vztahů ve sboru. Je to velice důležité i z hlediska syndromu vyhoření, kterému se nevyhnu ani pedagogičtí pracovníci. Domnívám se, že by se měl ředitel školy více začleňovat do těchto aktivit a nedržet se zpátky. I on je přeci zodpovědný za chod školy a klima ve škole.

5.3.3 Aktivity organizované školou

Škola organizuje aktivity, které přispívají ke zdravému klimatu ve škole. Pořádají se školy v přírodě, lyžařský výcvik, plavecký výcvik v MŠ a ZŠ.

Školní sportovní klub nabízí kroužek stolního tenisu, míčové hry, florbal, aerobik a kroužky ve školní družině. Spolek rodičů a přátel školy každý rok nabízí pro zájemce přípravu na přijímací zkoušky z českého jazyka, přípravu na přijímací zkoušky z matematiky, keramiku, tvořivou dílnu. Dále to jsou kroužky, které škola zajišťuje přes jiné organizace, patří sem hra na flétnu, vaření, jóga pro děti, mladý elektrikář, anglická konverzace, divadlo a dramatická výchova.

Je důležité, že se děti mohou účastnit různých soutěží:

- Matematická olympiáda
- Klokan
- Pythagoriáda
- Matematický korespondenční seminář

Další akce k oživení klimatu na škole jsou exkurze a školní výlety:

- návštěva Krajského úřadu pro volbu povolání 9. ročníku
- Elektrárna Hučák
- Archeopark
- Obří akvárium

- ZOO Dvůr Králové nad Labem
- Čistička odpadních vod
- Muzeum VČ

V neposlední řadě to jsou besedy, návštěvy divadel a filmových představení:

- Klicperovo divadlo
- Adalbertinum - Setkání národů
- Divadlo Drak, Labyrint divadla Drak
- Nábřeží umělců – výtvarný workshop
- Divadlo Hybernia, Praha
- hudební představení

5.3.4 Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných

Každý třídní učitel vytváří plán pedagogické podpory pro žáka se speciálními vzdělávacími potřebami nazvaný Plán pedagogické podpory. Vytváří se s metodickou podporou výchovného poradce. Na tvorbě PLPP se podílí i vyučující jiných předmětů a s plánem pedagogické podpory je seznámen žák, zákonný zástupce a všichni vyučující žáka. Je důležité plnit tento plán a podle potřeby plán průběžně aktualizovat v souladu s potřebami žáka. Nejpozději po třech měsících od zahájení třídní učitel vyhodnotí, zda podpůrná opatření vedou ke zlepšení. Pokud se zjistí, že plán je nedostačující, výchovný poradce doporučí zákonnému zástupci žáka, aby využil pomoc školského poradenského zařízení. Pokud dochází ke zlepšení, pokračuje se dále v naplňování plánu.

Podpůrná opatření a prostředky:

- střídání forem a činností během výuky
- skupinová výuka
- vkládání krátkých přestávek
- vhodná úpravu zasedacího pořádku
- pracovní specifika

- styl učení
- potřeba doplňujícího výkladu
- respektuje se pracovní tempo žáků a poskytuje se dostatek času k zvládnutí úkolů
- při zadávání domácích úkolů se zohledňují možnosti žáka
- toleruje se míra nadání žáka

Při hodnocení žáků se speciálně vzdělávacími potřebami se využívají různé formy hodnocení a hlavní podporou je sebehodnocení. Vychází se z problémů žáka, kdy se zdůrazňuje rozvoj znalostí a dovedností žáka. Celkové hodnocení žáka zohledňuje jeho problémy, i pokroky v učení.

Výuka žáků mimořádně nadaných

Při zjištění nadání a mimořádného nadání žáka informuje vyučující daného předmětu třídního učitele a výchovného poradce. Třídní učitel vypracuje plán pedagogické podpory žáka. Plán pedagogické podpory vytváří s metodickou podporou výchovného poradce a vyučujícího předmětu, ve kterém žák vykazuje mimořádné nadání.

Při péči o nadané a mimořádně nadané žáky naše škola spolupracuje s ŠPZ, konkrétně s PPP. Pracovníci ŠPZ školu navštěvují v případě potřeby přímé intervence, dále jedenkrát ročně kontrolují individuální vzdělávací plány a vyhodnocují společně s vyučujícími, zda jsou podpůrná opatření správně nastavena a odpovídají potřebám žáků.

Provádění podpůrných opatření a úprav vzdělávacího procesu nadaných a mimořádně nadaných žáků se odráží v obohacování učiva v rámci konkrétních hodin, zadávání rozšiřujících úloh rozvíjejících kreativitu a logické myšlení žáků, v přípravě a účasti na soutěžích včetně celostátních a mezinárodních kol a žákům jsou nabízeny kroužky, ve kterých mají možnost rozvíjet své nadání.

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Kyberšikana je problém, který je v dnešní době velice závažný, a stále se s tímto termínem setkáváme. O kyberšikaně se mluví v médiích, propagují se školení určená pro pedagogy a třídní učitele a tento problém neustále řeší školská pracoviště a poradny. Je tedy nutné i pro základní školu, aby uměla čelit tomuto problému a našla metody a cesty, jak si s ním poradit. Ať už preventivně, nebo již při výskytu kyberšikany. Je patrné, že stěžejním nástrojem k řešení kyberšikany je Preventivní program školy, který vychází z Metodického doporučení MŠMT.

Z pozice školního metodika jsem minulý rok provedla vlastní dotazníkové šetření na téma kyberšikana. V dotazníku jsem se jich ptala, co vědí o kyberšikaně, odkud mají tyto informace, jestli se někdy stali obětí kyberšikany nebo oni sami si to vyzkoušeli. Z tohoto vlastního zdroje šetření vyplynulo, že nejvyšší počet žáků, kteří se osobně setkali s kyberšikanou, se objevil v devátých ročnících. Objevily se případy dvou dívek, které zažily jedenkrát kyberšikanu, kdy o nich spolužačky na internetu psaly vulgární slova, a jeden chlapec konstatoval, že si spolužáci dělali legraci z jeho fotografií. Další chlapec napsal, že mu někdo vyhrožoval, pak s ním byla domluvená schůzka, ale na schůzku se nedostavil. Z dotazníků mi vyplynulo, že na této základní škole se kyberšikana ve větší míře nevyskytuje. Jelikož název této diplomové práce je „Kyberšikana z pohledu školy“, rozhodla jsem se, že budou vedeny rozhovory s pedagogy ke zjištění jejich názorů o kyberšikaně a postojů k ní a že se pokusím zjistit, co jim říká slovo prevence.

6.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky

Cílem praktické části diplomové práce je zjistit, jaké jsou možnosti řešení a prevence kyberšikany ze strany školy a pedagogických pracovníků. V souladu s cílem práce a prostudovanou literaturou byly stanoveny výzkumné otázky zjišťující tyto možnosti a preventivní postupy na základní škole.

Výzkumný problém vyjadřuje hlavní výzkumná otázka:

Jak je škola připravena na prevenci a řešení kyberšikany?

Ve výzkumném šetření byly stanoveny dílčí výzkumné otázky:

VO 1: Jaké jsou zkušenosti učitelů s kyberšikanou?

VO 2: Jaké jsou překážky v řešení kyberšikany ve škole?

VO 3: Jak funguje spolupráce školy s ostatními institucemi v případě řešení kyberšikany?

VO 4: Jaké jsou názory učitelů na prevenci kyberšikany?

Na základě dílčích výzkumných otázek jsem si vytvořila otázky, které se vztahují ke každé výzkumné otázce, a rozšiřují je tak, aby se získalo dostatečné množství informací potřebných k naplnění cíle.

VO 1: Jaké jsou zkušenosti učitelů s kyberšikanou?

Tazatelské otázky k VO 1:

1. Jaké máte informace o kyberšikaně?
2. Jakým způsobem si můžete opatřit potřebné informace?
3. Znáte nějaký způsob, jak vy osobně můžete zabránit kyberšikaně?
4. Můžete sama osobně zabránit kyberšikaně?
5. Jaká nebezpečí spojená s kyberšikanou můžete vyjmenovat?
6. Vyskytuje se nebo vyskytla se na škole kyberšikana?
7. Vyskytla se kyberšikana ve vaší třídě?
8. Řešila jste někdy kyberšikanu?
 - 8.a) Pokud ano, jak?

VO 2: Jaké jsou překážky v řešení kyberšikany ve škole?

Tazatelské otázky k VO 2:

1. Lze kyberšikanu snadno řešit?
2. Co vám konkrétně brání řešit aktuální problém s kyberšikanou?
 - 2.a) Brání vám v řešení kyberšikany osobní přístup nebo přístup vedení?
3. Může být překážkou v řešení kyberšikany nedostatek informací nebo financí?
4. Jaké dostupné informace máte k dispozici k řešení kyberšikany?
5. Domníváte se, že se vám žáci svěřují s kyberšikanou?
6. Jakou legislativu ohledně kyberšikany znáte?
7. Jaký postup byste zvolila při řešení kyberšikany?

VO 3: Jak funguje spolupráce školy s ostatními institucemi v případě řešení kyberšikany?

Tazatelské otázky k VO 3:

1. Na jaké instituce se můžete obrátit v případě kyberšikany?
2. Proč jste zvolila tyto instituce?
 - 2.a) S jakými institucemi škola spolupracuje?
3. Jaké jsou vaše osobní zkušenosti s těmito institucemi?
4. Jsou tyto instituce schopny okamžitě zareagovat a pomoci?

VO 4: Jaké jsou názory učitelů na prevenci kyberšikany?

Tazatelské otázky k VO 4:

1. Jak, podle vašeho názoru, funguje prevence na této škole?
 - 1.a) Je prevence dostatečná?
2. Jaké další možnosti byste navrhovala ohledně zlepšení prevence kyberšikany?
3. Kdo by měl prevenci kyberšikany realizovat (kromě ŠMP)?
4. Jak vy osobně se na prevenci kyberšikany podílíte?
5. Víte, na koho se ve škole obrátit při výskytu kyberšikany ?
 - 5.a) Pokud ano, uveďte:

6. 2 Analýza výzkumných nástrojů

Výzkumné metody dělíme do dvou základních skupin, a to na metody kvantitativní a metody kvalitativní.

Jak uvádí Reichel (2009, s. 40) ve své publikaci, **kvantitativní přístup** funguje způsobem měřitelnosti, uspořadatelnosti a tříditelnosti. Pracuje se s porovnatelnou formou, která statisticky analyzuje a ověřuje platnost zkoumaných fenoménů.

Kvalitativní přístup ukazuje porozumění zkoumanému problému. Zde nelze pracovat s měřitelnými jevy, zkoumají se běžné, každodenní životy lidí v jejich přirozených podmínkách. Níže uvádím tabulku se zásadními rozdíly mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem.

Tab. č. 3 Rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním přístupem

Kvantitativní přístup	Kvalitativní přístup
extenzivní šetření zkoumané skutečnosti	intenzivní šetření zkoumané skutečnosti
formulace vztahů, pak sběr dat	sběr dat, pak formulace vztahů
zkoumání předpokládaných vztahů, ověřování hypotéz	identifikace vztahů, vytváření nových hypotéz
získávání údajů je standardizované	získávání údajů dost nestandardizované
sběr a analýzu dat lze udělat celkem rychle	sběr a analýza údajů jsou časově náročné
vyhodnocení dat po ukončení sběru	vyhodnocování lze provádět v průběhu
výsledky celkem nezávislé na výzkumníkovi	výsledky často ovlivněny výzkumníkem
testuje validitu problému	pomáhá porozumět výzkumnému problému
závěry někdy abstraktní pro dané podmínky	dobré poznání dané situace

Zdroj: upraveno z Reichel, 2009, s. 41

Pokud půjdeme zpátky do minulosti, Miovský (2006, s 14) uvádí několik autorů, kteří se zabývali kvalitativním přístupem v psychologickém výzkumu. **Wilhelm Windelband** (1848-1915) navrhol klasifikaci věd podle metody, ne podle předmětu. Byl představen **idiografický přístup**, který se snaží věci vysvětlit a popsat. Oproti tomu **nomotetický přístup** oproti tomu hledá a formuluje obecné zákonitosti a pravidla.

Miroslav Disman (1925-1996) uvedl, že kvalitativní přístup interpretuje sociální realitu. U kvalitativního výzkumu tedy hovoříme o jedinečnosti a neopakovatelnosti, tím je také označován jako idiografický.

Pro **kvalitativní přístup** jsou typické dvě nejčastější metody – metoda **pozorování a interview**. Tyto metody jsou považovány za nejstarší metody získávání dat. Pozorování dělíme na introspektivní a extrospektivní, kdy se extrospektivní metoda dále dělí na zúčastněné pozorování a nepřímé pozorování.

Miovský (2006, s. 156) uvádí, že „z terminologického hlediska termínem *interview* označujeme takový rozhovor, který je moderovaný a prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie. Interview je prováděno s jednou, maximálně s třemi osobami.“

Miovský rozlišuje mezi slovy rozhovor a interview a dále vysvětluje, že termín **rozhovor** je spíše formou běžné lidské komunikace a termín interview se používá pro výzkumné metody.

Dle Miovského (2006, s. 157) dělíme klasické interview do tří základních skupin:

1. nestrukturované interview
2. polostrukturované interview
3. strukturované interview

Dalším důležitým faktorem pro interview je prostředí, ve kterém rozhovor probíhá, dále pozorujeme chování tazatele, jeho osobní rozpoložení, věk, pohlaví a další jeho vlastnosti. Velký vliv má denní doba, kdy probíhá interview – ráno je jedinec schopný se lépe soustředit oproti odpolední době, kdy již tazatel pociťuje únavu.

V diplomové práci jsem použila polostrukturovaný rozhovor, kdy jsem respondentkám pokládala otevřené otázky. Struktura polostrukturovaného rozhovoru vycházela z výzkumných otázek. Dopředu jsem měla vytvořený seznam tazatelských otázek, které jsem pokládala respondentkám. Tazatelské otázky jsou popsány v kapitole 6.1. a jsou také uvedeny v příloze B. U otevřených otázek se mohl každý respondent vyjádřit podle vlastní úvahy. Tato metoda je nejrozšířenější metodou interview.

Miovský (2006, s. 159) ve své publikaci popisuje polostrukturované interview a uvádí, že, „...máme definované tzv. **jádro interview**, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za

povinnost probrat. Na toto jádro se pak nabaluje množství různých doplňujících témat a otázek, které se tazateli jeví jako smysluplné či vhodně rozšiřující původní zadání“.

Nejdůležitějším faktorem je zachování přirozeného prostředí tazatele a zajištění průběhu interview v bezpečně známých prostorách, ve kterých se bude tazatel cítit dobře. Velkou výhodou polostrukturovaného interview je, že lze pokládat doplňující otázky, čímž můžeme dosáhnout toho, že máme přesnější informace a z kladených otázek a odpovědí vytěžíme více.

6. 3 Popis výzkumného vzorku

Pro účely kvalitativního průzkumu, vzhledem k tématu diplomové práce, jsem si zvolila polostrukturované interview s pedagogickými pracovníky základní školy. Oslovila jsem sedm respondentů a dostala jsem od všech souhlas, že si mohu zaznamenat rozhovory a dále je zpracovat. V rámci předvýzkumu jsem provedla předběžné interview s jednou respondentkou, abych zjistila, zdali jsou otázky srozumitelné, dobře naformulované a lze získat potřebné informace z výzkumu pro analýzu výsledků. Na základě předvýzkumu byla vyřazena a poopravena otázka č. 1 z V01 „Máte dostatek informací o kyberšikaně“ na otázku „Jaké máte informace o kyberšikaně“ a několik otázek bylo přeformulováno, aby byly otevřené (jaké, jakým způsobem, jak atd.) místo uzavřených otázek s danou odpovědí ano/ne.

Tab. č. 4 Popis respondentů

Označení respondenta	Status respondenta	Délka praxe	Vzdělání	Aprobace
Respondentka A	pedagog	14	VŠ	Aj, Dě
Respondentka B	pedagog	14	VŠ	Ma, Čj
Respondentka C	pedagog	4	VŠ	Ma, Ivt
Respondentka D	pedagog	5	VŠ	Aj, Ov
Respondentka E	pedagog	29	VŠ	Aj, Rj, Ov
Respondentka F	pedagog	2	VŠ	Dě, Ze
Respondentka G	pedagog	32	VŠ	Fy, chemie

Zdroj: vlastní průzkum

Respondentka A má aprobaci anglický jazyk a dějepis. Je velice vnímavá, otázky a odpovědi pečlivě zvažovala, trpělivě odpovídala na každou otázku a vše si důkladně promýšlela. Respondentka B, vyučující český jazyk a matematiku, je velice pečlivá, najde si vždy čas na žáky, kolegy a rodiče. Je oblíbená ve své kmenové třídě pro svoji otevřenost, upřímnost a laskavost. Díky své zkušenosti je výbornou učitelkou a mezi žáky oblíbenou. Respondentka C má aprobaci informatika a matematika. Je technicky založená a má hluboké znalosti o informační a komunikační technologii. Myslím, že je velice náročné obsluhovat a udržovat v provozu veškerou techniku, zejména když má plný úvazek a je třídní učitelkou. Respondentka D působí druhým rokem na této škole, vyučuje anglický jazyk a občanskou výchovu. Je ochotná, pracovitá a ujímá se okamžitě daných úkolů a projektů. Respondentka E je uznávanou učitelkou. Vyučuje anglický jazyk, ruský jazyk a občanskou výchovu. Respondentka F je na této škole druhým rokem, ale svými aktivitami a uspořádanými projekty předčila mnohé kolegyně, které jsou na této škole delší dobu. Je velice aktivní a snaží se žákům zpestřit hodiny zajímavým výkladem a novinkami. Poslední respondentka vyučuje fyziku a chemii, což jsou velice důležité předměty, ale bohužel je velký nedostatek učitelů s touto aprobací. Respondentka G má ráda výuku „svých“ předmětů a je to také znát na jejím přístupu k výuce. Umí všechny chemické a fyzikální jevy vysvětlit, což je důležité.

Realizace kvalitativního šetření

Samotné rozhovory se uskutečnily v období od poloviny října do začátku listopadu 2018. Odpovědi jsem si nahrávala na mobilní zařízení a následně jsem tyto rozhovory musela doslovně přepsat. Tento převod z rozhovorů do písemné podoby se nazývá **transkripce**. Délka rozhovorů se pohybovala od 00:14:00 do 00:39:00. První časový údaj představuje nejkratší dobu trvání rozhovoru a druhý údaj je nejdelší čas vedení rozhovoru. Rozhovor s respondentkou B je uveden v celém rozsahu a znění v příloze C této diplomové práce. Ostatní rozhovory jsou uloženy u autorky této práce.

Prostředí, ve kterém probíhaly rozhovory, bylo pro respondentky příjemné, jelikož se šetření odehrávalo v jejich vlastních kabinetech, které důvěrně znají a mají tam i osobní věci (obrázky a fotografie dětí, pohlednice z dovolené, milé vzkazy od žáků). Denní doba rozhovorů se lišila, ale většinou rozhovory probíhaly odpoledne, kdy už měly respondentky po výuce a mohly se věnovat mým otázkám. Výhodou také bylo, že odpoledne již nebyly v časové tísní a stresu, v porovnání s dopolední dobou.

6.4 Analýza výsledků rozhovorů

Analyzovaný text byl podroben otevřenému kódování. Miovský (2009, s. 228) uvádí, že: „*otevřené kódování je to, že významové jednotky jsou složeny z pojmů, které označují jednotlivé události. Kategorie je třída pojmů, která vzniká tím, že vzájemně porovnáváme a třídíme významové jednotky a snažíme se zjistit, zda náleží jinému podobnému jevu.*“

Dalším procesem je **kategorizace**, což je seskupování dílčích pojmů. Tyto pojmy na sebe nabalují další podskupiny a subkategorie. Je důležité používat do kategorizace i slangové výrazy, čímž se zachová autentičnost rozhovorů. Kódy, které ze všech rozhovorů vzešly, byly následně seskupeny dle podobnosti. Na základě analýzy textu bylo sestaveno deset kategorií, které byly vytvořeny z kódů vztahujících se k výzkumným otázkám. Kvůli důvěryhodnosti bylo v rozhovorech použito přímých citací respondentek.

Byly stanoveny tyto kategorie:

- Kategorie 1: Dostupné zdroje informací
- Kategorie 2: Zdravé klima ve škole
- Kategorie 3: Negativní jevy ve škole
- Kategorie 4: Vedení školy
- Kategorie 5: Školní metodik prevence
- Kategorie 6: Škola a prevence
- Kategorie 7: Sociální síť
- Kategorie 8: Následek kyberšikany
- Kategorie 9: Organizace a instituce zabývající se kyberšikanou
- Kategorie 10: Fungování institucí

Kategorie 1: Dostupné zdroje informací

Kódy

- internet
- denní tisk

- web školy
- školení pro pedagogy
- ŠMP
- propagační letáky
- e-mailly

Tato kategorie je sycena otázkou: „*Jaké máte informace o kyberšikaně?*“ a „*Jakým způsobem si můžete opatřit potřebné informace?*“. U většiny respondentů byla shoda v názorech, že informace mají hlavně z internetu, ze školení, z webu školy a od ŠMP.

Respondentka D uvedla: „*...,ale hlavním zdrojem je pro mě internet, kde si dohledám vše potřebné. No jasně, že musím u některých odkazů dávat pozor na důvěryhodnost obsahu a ověřit si to...*“

Respondentka B odpověděla: „*...,informace jsem získala na přednášce pořádané na naší škole, kterou vedla okresní metodička prevence. Bylo to velice poučné a získala jsem mnoho informací, třeba to, jak mám postupovat a jak jednat s rodiči, dále nám předala potřebné internetové odkazy ohledně prevence. Také mám možnost kdykoli se zeptat školní metodičky prevence...*“.

Podle mého názoru je skvělé, že respondentky často uváděly školní metodičku prevence, značí to, že jí věří a mohou se na ni s důvěrou obrátit. Web školy nebyl uveden tak často, podle mých informací tam není dostatečné množství o rizikovém chování a prevenci pro pedagogy. Bylo by dobré přidat na web školy více příspěvků. Tento web je snadno přístupný pedagogům, ale i rodičům.

Kategorie 2: Zdravé klima ve škole

Kódy

- komunikace se žáky
- důvěra žáků v učitele
- diskuze o problémech
- zdravé vztahy v kolektivu
- budování důvěry mezi žáky
- učitel jako rádce

- pozitivní klima školy
- náprava vztahů

Při vyjadřování názorů na osobní přístup a prevenci kyberšikany měly respondentky stejný názor na otevřenou diskuzi a komunikaci a dále na budování důvěry mezi žáky a učiteli. Tato kategorie je sycena otázkami: „Znáte nějaký způsob, jak vy osobně můžete zabránit kyberšikaně?“ a „Můžete sama osobně zabránit kyberšikaně?“.

Respondentka E odpověděla: „...já bych si hrozně přála, aby měli mí žáci ve třídě důvěru se mi svěřit s nějakým problémem a nebáli se stavit u mě v kabinetu. Je jasné, že se svěří někdy více kamarádům nebo rodičům, ale myslím si, že když se jedná o školní problém, tak by se to mělo řešit tady. No a moc si přeji, abych byla pro děti jako rádce.“

Respondentka G řekla: „...a bylo by fajn, kdyby se mi děti svěřovaly a diskutovaly se mnou o problému. Já jim to také říkám, ať se kdykoli za mnou staví, když budou něco potřebovat...“.

Je hezké slyšet, že mají učitelé pořád snahu se se žáky sblížit a diskutovat o problémech. V dnešní době profese učitele nemá vysoký společenský kredit a rodiče tvrdí, že dnes může učit každý, kdo prošel základní školou. Je obdivuhodné, že mají učitelé stále pozitivní přístup a nevzdávají to. Někdy to je i na úkor jejich volného času nebo psychických sil. U této profese se často hovoří o syndromu vyhoření, což je pochopitelné. Všichni, kteří pracují s lidmi, mají náročné a vyčerpávající povolání a učitelé to ještě pořád zvládají s grácií.

Kategorie 3: Negativní jevy ve škole

Kódy

- nedostatek financí
- vyčlenění z kolektivu
- nedostatek informací o kyberšikaně
- složitost řešení
- nedostatek důvěry v učitele
- různá míra podílu na prevenci

Tato kategorie je sycena otázkou: „*Může být překážkou v řešení kyberšikany nedostatek informací nebo financí?*“. Dále se odpovědi objevovaly v reakcích na otázku o svěřování se žáků učitelům ohledně kyberšikany. Spíše to ale byly odpovědi záporné. Respondentka A mi sdělila: „...*a složitost řešení, jak se to celé táhne a prodlužuje a mezitím si agresor může dělat co, chce, a dále ubližovat oběti.*“. Respondentka E zase odpověděla: „...*záleží na vnějších okolnostech, ale nedůvěra k učiteli může být často překážkou. Pak věci nemohu řešit, protože o problému nevím a dovidám se to od někoho jiného nebo od jiného kolegy, který...*“. Tato odpověď je sycena i otázkou o prevenci a zda se učitelé osobně podílejí na prevenci. Zde ale získáváme spíše zápornou odpověď. Pokud se této respondentce žáci nesvěří, ani nemůže ve své třídě působit preventivně a podílet se na řešení situace.

Kategorie 4: Vedení školy

Kódy

- nutná spolupráce
- ředitel školy
- výchovný poradce
- znechucení vedením
- vedení upřednostňuje názory rodičů
- není podpora

Tato kategorie byla do práce zařazena z důvodů tazatelských otázek: „*Co vám konkrétně brání řešit aktuální problém s kyberšikanou?*“ a „*Brání vám v řešení kyberšikany osobní přístup nebo přístup vedení?*“, které sytí tuto kategorii 4. Odpovědi, které souvisejí s touto kategorií, se vzájemně lišily.

Respondentka A řekla: „... *znechucená vedením, jaký má přístup k nám a naopak k rodičům. Spíše dá za pravdu rodičům a potlačí naše názory. Často se stává, že ani nechce, aby se o něčem rodiče dozvěděli, a chtějí, aby se to řešilo jen v rámci školy...*“.

Respondentka E cítí, že „...*je nutná spolupráce vedení s pedagogickým sborem, aby vznikla vzájemná důvěra a mohlo se vše řešit jednotně...*“ A respondentka D má pocit, že „...*není podpora vedení, která je nutná k oboustranné spolupráci, a bylo by dobré, aby všichni táhli za jeden provaz, protože jsme na jedné lodi, ne?*“.

Z odpovědí můžeme pozorovat, že negativní názor na vedení mají jen tři respondentky, které mají jistě osobní zkušenosti, pokud takto odpověděly. Je velice obtížné být dobrým vedoucím, umět vést lidi a přitom být přátelský. Vedení by mělo mít respekt, ale v některých případech si tento respekt nezaslouží. Takto vyhocená situace může vést k syndromu vyhoření, učitelé se mohou cítit frustrovaní a mít negativní pocity. To vše se ale může odrazit i na pozitivním klimatu ve škole, které je pro některé respondentky zásadní a příjemné pracovní prostředí je pro ně důležité.

Kategorie 5: Školní metodik prevence

Kódy

- vytváří Preventivní program sám
- spolupráce třídních učitelů na tvorbě Preventivního programu
- spolupráce třídních učitelů se ŠMP
- působí preventivně
- je aktivní
- třídní učitelé se obracejí na ŠMP
- více působit na učitele

Tuto kategorii sytily otázky: „*Jaký postup byste zvolila při řešení kyberšikany?*“, „*Kdo by měl prevenci kyberšikany realizovat?*“ a otázka „*Víte, na koho se obrátit ve škole při výskytu kyberšikany?*“. Kódy k této kategorii se objevily i u otázky: „*Jaký postup byste zvolila při řešení kyberšikany?*“. Respondenti vnímají skutečnost, že metodička prevence je aktivní, vytváří Preventivní program sama, bez pomoci třídních učitelů. Také vnímají nedostatek v tom, že by měli třídní učitelé více spolupracovat na vytváření Preventivního programu. Oni sami pracují se žáky, znají jejich potřeby, ale i jejich slabosti, a mohlo by to být užitečné pro stanovování krátkodobých i dlouhodobých cílů v Preventivním programu z pohledu třídních učitelů. Respondentka G uvedla: „*...a vytváří sama Preventivní program a je škoda, že třídní učitelé nespolupracují na tomto programu. Ale metodička nás nikdy neoslovila, že by chtěla pomoci. Myslím, že se radí s výchovnou poradkyní, která dříve vykonávala tuto funkci, ale už se pozice výchovné poradkyně a školní metodičky prevence časově neslučovaly dohromady. Také by se to mohlo dělat formou brainstormingu, více hlav- více rozumu, a mohlo by se přijít na nové věci, které jednoho člověka nenapadnou a...*“.

Respondentka B uvedla: „...a konzultovat to s metodičkou prevence...“. Respondentka D odpověděla: „...a potřebné informace si mohu opatřit od školní metodičky prevence, která vytváří Preventivní program a měla by si poradit s prevencí a jak řešit případy kyberšikany. Myslím, že je to člověk na správném místě...“.

Je dobré vědět, že na škole je metodička prevence, která svoji činnost bere zodpovědně a záleží jí na prevenci, ale i na pozitivním klimatu ve škole. Jak se zdá, učitelé mají důvěru se na ni obracet a řešit s ní vzniklé problémy. Prohlašují, že je aktivní a aktivně působí ve škole, zajišťuje preventivní programy pro třídy, dále spolupracuje se školskými zařízeními a sjednává besedy pro třídy, které potřebují pomoc zvenčí.

Kategorie 6: Škola a prevence

Kódy

- podpora vhodného chování
- prevence ve třídě v rámci hodin Etv, Ov, VkZ
- Sankční řád
- Preventivní program
- Metodický pokyn MŠMT
- přednášky pro pedagogy
- přednáška pro rodiče
- výchovný poradce
- odkazy na webu školy
- zásada bezpečné práce na internetu

Kategorie 6 vznikla v souvislosti s otázkou, jak funguje prevence na škole. Každá respondentka ze svého pohledu vnímala prevenci jinak, i z pohledu své aprobace. Respondentka A se vyjádřila takto: „...ano, v celé škole se snažíme o podporu dobrých vztahů a o podporu vhodného chování. S dětmi se na této úrovni hodně pracuje...“.

Respondentka E uvedla: „...v hodinách etické výchovy, kde se učíme 7 návyků - a to je vlastně všechno o slušném chování, jak být kamarádský, podporovat ostatní, umět pochválit, dávat to nejdůležitější na začátek. Hodně s dětmi pracujeme. Také v hodinách výchovy ke zdraví probíhá prevence a děti se učí...“

Respondentka C odpověděla: „...a metodická prevence pracuje preventivně a myslím si, že toho dělá dost a to ještě má třídnictví, plný úvazek a tři děti. Organizuje pro nás besedy, pro třídy sjednává besedy s pracovníky ze školských zařízení, spolupracuje s OSPOD, účastní se jednání společně s třídním učitelem a rodiči při výskytu problému ve třídě. Dále řeší rizikové situace, vypracovává Preventivní program a na konci roku vyhodnocuje Preventivní program...“.

Respondentka B řekla: „... funguje dobře, máme na škole aktivní metodickou prevence, v rámci ŠVP I ve mně je lídr vedeme děti dle 7 návyků, pracujeme s nimi nejen v rámci hodin Ety, snažíme se o pozitivní klima školy a prostředí důvěry. Proběhlo školení pro pedagogy i pro rodiče a s dětmi na tomto tématu různými formami opakovaně pracujeme. Prevence přece není nikdy dost. A myslím si, že v rámci našich možností působíme dost.“ Respondentka A mi sdělila: „...a vidím podporu prevence v Preventivním programu, v Sankčním řádu, na stránkách MŠMT a také na webových stránkách, kde teď jsou i odkazy pro rodiče ohledně kyberšikany...“.

Bylo příjemným zjištěním, že paní učitelky vědí, že existuje Preventivní program, že tam mohou vyhledat informace a rady ohledně prevence. Opět zde vyplynulo, že vědí o činnosti školní metodičky prevence. Velký důraz kladou na pozitivní vztahy v kolektivu, podporu slušného chování a vzájemné úcty. Velkou výhodou je etická výchova, která je jednou týdně, a je dostatek času na budování vztahů ve třídě.

Kategorie 7: Sociální síť

Kódy

- únik citlivých informací
- anonymita
- anonymní útočník
- blokace na Facebooku
- internetové prostředí
- dětská pornografie
- kontaktovat poskytovatele sítě

Kategorii 7 sytí otázka: „*Co vám konkrétně brání řešit aktuální problém s kyberšikanou?*“ a tato kategorie se také dotýká otázky, jaká jsou nebezpečí spojená s kyberšikanou, i když se to vztahuje i ke kategorii 8. Respondenti vnímají souvislosti v pojmech vztahujících se k sociálním sítím. Nejčastěji byla zmíněna anonymita. Respondentka B uvádí: „... *a určitě to je anonymita virtuálního prostředí, děti mají možnost vystupovat jako někdo jiný a pak to je špatný, že se to šíří rychle a děti to nemají pod svojí kontrolou. Dále je to velké publikum, které vše sleduje. Žáci již nemají možnost se bránit a všemu utéci. Někde jsem slyšela, myslím od metodičky, že co je na internetu, už tam zůstane. A poslední nebezpečí bych řekla, že u kyberšikany je děsivé, že se může stát krádež identity. Ale také se někdy může stát, že kyberšikana může být způsobena i neúmyslně, třeba to může být žert, který se nepovede, nebo špatný odhad situace.*“

Sociální sítě byly popsány v kapitole 3. Kyberšikana se týká kyberprostoru a s tímto místem jsou spojená různá nebezpečí, která si děti a mládež často neuvědomují. Bohužel je někdy již pozdě, když to jedinec zjistí, ale není často cesty zpět. Zde již musí zakročit jiné instituce nebo policie.

Kategorie 8: Následek kyberšikany

Kódy

- psychická újma
- sebepoškozování
- pomluvy
- úzkost a deprese
- šíření fotografií
- strach chodit do školy
- sebevražda

Tato kategorie je sycena otázkou: „*Jaká nebezpečí jsou spojená s kyberšikanou?*“. Respondentka E sdělila: „...*je nebezpečí internetu, anonymita, že se může někdo vydávat za jinou osobu, ale může to být úplně někdo jiný. Pak se děvčata nechají přemluvit na osobní setkání nebo posílají své fotografie. Je s podivem, že stále přibývá případů, kdy se musel řešit*“

problém se závadnou komunikací na internetu ...“.

Respondentka G popsala: „...,nejhorší je psychická újma, která nastane u dítěte, jenže to je již pozdě něco řešit. Vše se těžko dohledává na internetu, dochází k úniku informací, a pachatel se těžko identifikuje. Dítě se bojí chodit do školy a doma se může sebepoškozovat. Nejhorší na tom je, že si toho sebepoškozování nemusí nikdo všimnout, ani rodiče. Měla jsem ve třídě dívku, ta si kružítkem píchala do předloktí, ale protože nosila dlouhý rukáv, nikdo to nezjistil. Nakonec to řekla paní učitelce její spolužačka, která si toho všimla před tělocvikem v šatně.“

Celá tato práce se věnuje kyberšikaně a je smutné, že se stále objevují nové případy obětí a že někdy musíme jen nečinně přihlížet. Proces dopadení pachatele je zdlouhavý a mezitím se může vše negativní šířit na internetu dál.

Kategorie 9: Organizace a instituce zabývající se kyberšikanou

Kódy

- OSPOD
- Policie ČR
- on-line poradny
- neziskové organizace
- školská poradenská zařízení
- diagnostický ústav
- Kraj pro bezpečný internet
- externí lektor

Tuto kategorii sytí otázka: „*Na jaké instituce se můžete obrátit v případě kyberšikany?*“ a otázka: „*S jakými institucemi škola spolupracuje?*“. Opět došlo ke shodě názorů na výčet organizací. Nejčtenější odpovědí byl OSPOD, Policie ČR a školská poradenská zařízení. Respondentka D popsala: „...*já mám dobré zkušenosti se školským zařízením, které vede intervenci v mé třídě. Jsou velice schopní, pracují s kolektivem a dokáží rozebrat vztahy v kolektivu, ale nevtíravým přístupem. Během minulého setkání se dvě dívky rozplakaly, že jim bylo líto, jak se chovaly ke spolužačce.*“ Respondentka G uvádí: „...*Policie ČR řeší přestupky a trestné činy, se kterými se bohužel můžeme setkat i my na základní škole. Jednou jsem*

řešila krádež mobilu, naštěstí se pachatel přiznal, jelikož se zaleknul policisty.“

Respondentka E poznamenala: „...OSPOD, ve třídě mám sociálně slabého žáka, proto musím komunikovat s kurátorem řešícím tuto situaci. Spolupracovala jsem s kurátorkou, která byla výborná, ale psychicky už to nezvládala, aby denně řešila osudy dětí a rodičů, někdy beznadějně. Došlo u ní k syndromu vyhoření a musela z této funkce odejít. Zmínila se i o špatné legislativě vycházející z MŠMT. V dnešní době se hodně toleruje záškoláctví a stále se dětem dávají nové šance, i když všichni spolužáci vidí dotyčného vesele chodit venku.“

Na školách se začíná rozmáhat záškoláctví. Zpočátku se jedná o skryté záškoláctví, které rodiče kryjí a omlouvají. Následně si dítě zvykne nechodit do školy, nemít povinnosti a už mu to nepřijde nemorální. Rodičům to začíná vadit, ale už nejsou schopni dítě dostat do školy. Do věci může vstoupit kurátor, který zpočátku dítěti domlouvá, ale opět není v jeho moci ho „vytáhnout z postele“. V tomto případě je nejvhodnější pobyt v diagnostickém ústavu. Z vlastní zkušenosti ze školství vím, že je to velice účinné a náprava dokonalá. Nevýhodou je, že s pobytem musí rodiče souhlasit a finančně se na něm podílet.

Kategorie 10: Fungování institucí

Kódy

- více flexibility
- špatná legislativa
- není okamžitá zpětná vazba
- zdlouhavé
- potřeba odborníků
- pomalé v reakci na problémy dítěte
- dlouhé termíny vypracování zpráv
- složitost procesu řešení

Tuto kategorii sytí otázky: „*Jaké jsou vaše osobní zkušenosti s těmito institucemi“* a „*Jsou tyto instituce schopny okamžitě zareagovat a pomoci?“*. V této kategorii byla shoda názorů v tom, že většinou tyto instituce nefungují, nejsou flexibilní a proces je pomalý. Jedna respondentka ale podotkla, že je potřeba odborníků z řad OSPOD, kteří by pomohli řešit daný problém.

Nicméně ostatní respondentky mají odlišný názor. Respondentka G řekla: „...nejvíce mi vadí, že není okamžitá zpětná vazba. Ale pokud chce OSPOD vypracovat zprávu od učitele, musí to být okamžitě, ale jejich odpověď může trvat týdny. S tím souvisí další věc, že nereagují okamžitě a chovají se nadřazeně.“ Obdobně odpověděla respondentka C: „Myslím, že by mohly být flexibilnější a rychleji řešit problémy. My musíme fungovat ve škole, proč oni nemůžou fungovat na úřadu efektivněji?“.

Respondentka B uvedla: „...z pohledu učitele a vzhledem k problémům dítěte mi postup OSPOD někdy připadá jako ochrana zájmů rodiče, ne dítěte. A s PPP mám takové zkušenosti, že je to zdlouhavé, pomalé v reakci na problémy dítěte a mají dlouhé termíny na vypracování zpráv.“

Je patrné, že učitelé nejsou spokojeni s činností některých organizací a rádi by přivítali změnu. Potřebují zpětnou vazbu ohledně řešených případů, ale také spolupráci s těmito institucemi. OSPOD by měl hájit zájmy dětí, ale bohužel tomu tak není. Řešení případů je zdlouhavé a jednání s kurátory je někdy obtížné. Vedou jen dlouhé hovory, co by se mělo udělat a co by bylo dobré. Někteří kurátoři jsou i laxní v přístupu k řešení situace. Často škola urguje OSPOD, aby jednali rychleji, ale bohužel jejich postoj je odlišný. Měli jsme případ dívky, která se vrátila z pobytu v diagnostickém ústavu. Dívka měla rysy agresivního chování a byla nutná přítomnost asistentky při výuce. Vše bylo zařízené, asistentka připravená nastoupit, ale bohužel jsme čekali na zprávu z OSPOD, který to měl písemně potvrdit, i když jsme to již měli vyřízené telefonicky. Je škoda, že trpí jak dítě, tak i kolektiv třídy kvůli zdlouhavému jednání a řešení případů. Učitelé by ocenili, kdyby se mohli spolehnout na tuto instituci, která primárně řeší problémy dětí a měla by jednat okamžitě a ve prospěch dítěte.

6.5 Diskuze výsledků výzkumného šetření a náměty pro praxi

Na začátku výzkumného šetření byly položeny výzkumné otázky: „Jaké jsou zkušenosti učitelů s kyberšikanou?“, „Jaké jsou překážky v řešení kyberšikany ve škole?“, „Jak funguje spolupráce školy s ostatními institucemi v případě řešení kyberšikany?“ a „Jaké jsou názory učitelů na prevenci kyberšikanu?“.

Tyto otázky souvisejí s hlavní výzkumnou otázkou, která zněla: „**Jak je škola připravena na prevenci a řešení kyberšikany?**“.

Z rozhovorů vyplynulo, že učitelé mají dostatečné informace o kyberšikaně. A zkušenosti jsou naštěstí více teoretické, než praktické. Žádná z respondentek nepotvrdila, že by někdy musela řešit skutečný problém s kyberšikanou ve třídě nebo ve škole. Ráda bych poukázala na skutečnost, že respondentky mají dostatek informací z přednášek, které pořádala škola nebo instituce pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Dále učitelé vědí, kde si získat potřebné materiály. Také se nezděrahnou oslovit školní metodičku - z rozhovorů vyplynulo, že je schopná a kompetentní řešit problémy ve škole. Podle jedné respondentky školní metodička poskytuje dostatečné množství informací a internetových odkazů ohledně kyberšikany pro hlubší pochopení tohoto jevu. Rovněž je možné najít informace na webu školy, ale spíše jen základní. Jak jsem již uvedla výše, doporučila bych více se soustředit na webové stránky školy a přidat více odkazů ohledně kyberšikany. Jistě by to přitáhlo i více pozornosti rodičů a rodiče by to ocenili.

Co se týče klimatu ve škole a překážek, které brání řešit kyberšikanu ve škole, respondentky uváděly, že vedení školy dává přednost názorům rodičů před názory pedagogů. Vedení by si mělo v dnešní době učitele předcházet kvůli nedostatku učitelů na základních školách. Ještě před několika lety si mohl ředitel školy vybírat z velkého počtu uchazečů, ale ta doba je pryč. Je škoda, že si vedení tuto skutečnost neuvědomuje a svým chováním učitele demotivuje. Bylo by skvělé, kdyby se učitelé cítili spokojeně a chodili do školy s nadšením, ale opak je pravdou. Učitelům přibývají povinnosti, neustále se zvyšuje počet negativních jevů ve škole a to vše musí učitel zvládnout. Další nevýhodou je, že některé instituce nefungují okamžitě, i když jde o pomoc dětem. Respondentky zmiňovaly OSPOD, který je neflexibilní. Naopak respondentky velice kladně hodnotily školská poradenská zařízení a Pedagogicko-psychologickou poradnu, se kterou škola rovněž úzce spolupracuje. Pracovníci školských poradenských zařízení vstupují do třídních kolektivů a pracují na budování vztahů, snaží se urovnávat negativní jevy ve třídě nebo jiné problémy vyskytující se v kolektivu. Jejich práce je

velice efektivní a slouží k urovnání vztahů mezi žáky. Pokud se to nedaří, odborníci dále pracují s jedincem ve skupinové terapii v jejich školském zařízení, kam dítě dochází.

V úvodu této kapitoly byla položena hlavní výzkumná otázka, která se týkala připravenosti školy na prevenci a řešení kyberšikany. Z odpovědí je patrné, že učitelé mají dostatek informací o kyberšikaně. Jednak jsou ochotni a schopni si vše dohledat na internetu, dále mají informace od školní metodičky a také mohou přizvat na pomoc externí odborníky. Velkou oporou je rovněž Preventivní program a Sankční řád, o který se mohou opřít při řešení kyberšikany. Doporučila bych vedení školy, aby se snažilo motivovat a vést pedagogický sbor ke společné spolupráci při vytváření Preventivního programu. Bylo by také přínosné jednou měsíčně se společně sejít a pohovořit si o nových událostech, o problémovém chování žáků a o tom, jaká preventivní východiska a způsoby řešení jsou nejvhodnější pro daný případ. Velice přínosné je „burza nápadů“, kdy si učitelé společně sdílejí svoje zkušenosti a nápady, které jim mohou pomoci řešit danou situaci a které by rovněž mohly být návodem pro ostatní kolegy. Tím učitelé mohou získat pocit, že nejsou na všechno sami a že je možné řešit problémy společně.

Z rozhovorů vyplynulo, že učitelům usnadnilo práci zařazení etické výchovy do vzdělávacího programu. V hodinách etické výchovy mají učitelé možnost výchovně působit a mají dostatek času, aby si společně s dětmi popovídali o problémech ve třídě, co žáky trápí, nebo jim dát naopak možnost pochválit spolužáky. Tato škola se zapojila do programu „I ve mně je lídr“ a žáci se učí nová slova – úspěch, vítězství, pochvala, respekt, výhra, nevzdávat se, stanovit si cíle a to nejdůležitější dávat na první místo. Z rozhovorů je patrné, že učitelé i žáci se snaží jednotně pracovat na prevenci a na pozitivním klimatu ve škole.

ZÁVĚR

Hlavním cílem a úkolem této diplomové práce bylo charakterizovat kyberšikanu a zjistit, jaké jsou možnosti řešení a prevence kyberšikany ze strany školy.

V úvodní části diplomové práce za pomoci prostudované literatury a dalších zdrojů byla popsána charakteristika problematiky tradiční šikany, její formy a stádia. Dále se práce zabývala samotnou kyberšikanou a jejím definováním. Poslední část byla věnována sociálním sítím, historii vybraných sítí a jejich nebezpečí. Ve výzkumném šetření byly představeny výzkumné otázky, které se pak rozšířily na tazatelské otázky pro účely polostrukturovaných rozhovorů vedených s pedagogickými pracovníky na základní škole.

Diplomovou prací jsem se snažila o přiblížení aktuálního jevu v dnešní společnosti - kyberšikany. Zdravé a pozitivní klima ve školách se stalo hlavním tématem tohoto školního roku. Nedobré vztahy mezi účastníky školního procesu (učitelé, žáci, rodiče) se projevují ve stížnostech na vedení škol, jednotlivé pedagogy a vedou i k nevhodnému chování žáků a ke kyberšikaně.

Jak je patrné, škola má dostatečné množství nástrojů k řešení kyberšikany. Sama škola se může opřít o Vnitřní řád školy, Sankční řád, Preventivní program, Krizový plán školy a o Metodický pokyn MŠMT. Dále mají pedagogové možnost obrátit se na školního metodika prevence nebo na výchovnou poradkyni. Pozitivní výsledky jsou také ve spolupráci s Pedagogicko-psychologickou poradnou a se školskými poradenskými zařízeními, která vstupují do školy a do třídních kolektivů.

V neposlední řadě je to okresní metodička prevence, která má dostatek informací, jež je ochotna sdílet a kdykoli poradit nebo uspořádat besedu. Pokud se již vyskytne tento rizikový jev, efektivním řešením je Dětský diagnostický ústav a Středisko výchovné péče.

Profesionální práce pedagogů základních škol s mladší generací je velice důležitá. Nejde jen o to, aby žáci získali základní znalosti o počítačích a dokázali si uvědomit nebezpečí kyberprostoru, ale hlavně to, aby získali morální a etické základy, na kterých budou moci stavět ohledně hodnot a principů, které budou používat celý život a které jim zabrání ubližovat druhým v prostředí informačních a komunikačních technologií a na sociálních sítích. Všechny etické

a morální zásady, které se dnes děti na základních školách naučí, předurčuje směr, kterým se bude naše společnost dále ubírat.

V závěru bych chtěla konstatovat, že tato práce a výsledky průzkumného šetření se mohou stát podkladem pro další zkoumání problematiky a prevence tohoto jevu. Z průzkumu vyšla zajímavá fakta a informace, které mohou posloužit k dalšímu využití pro pedagogický sbor, ale i pro vedení školy. S těmito výsledky lze dále pracovat na vytváření příznivých podmínek na této škole.

Seznam literatury:

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

BURDOVÁ, Eva, TRAXLER, Jan. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. 43 s. ISBN 978-80-904864-9-2.

ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.

DAŘÍLEK, Pavel. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 60 s. Studijní opora. ISBN 978-80-244-3758-3.

DISMAN, Miroslav. *Úvod do metod společenského výzkumu: Určeno pro Institut osv. a novinářství Karlovy univ., Praha a fil. fak. Univ. Komenského v Bratislavě*. Praha: SPN, 1964. Učební texty vysokých škol.

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní a včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-2442642-6.

ECKERTOVÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.

FEJFAROVÁ, Renata. *Agrese a možnosti práce s ní*. Praha: Lumen Vitale - Centrum vzdělávání, 2011. [16] s. ISBN 978-80-904862-2-5.

FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2.

FIELDING BANKS, Orianna. *Digitální detox: zbavte se závislosti na mobilu a internetu*. Přeložil Martina MUTLOVÁ. V Brně: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1804-7.

HANZL, Daniel. *Metody a techniky sociálního výzkumu*. Třebíč: Amaprint-Kerndl, 2012. ISBN 978-80-8771-001-2.

HOLÁ, Katarína. *Kyberšikana*. [Bratislava]: Iris, 2013. 111 s., [9] s. obr. příl. ISBN 978-80-8153-011-1.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-73-87-545-9.

HUTYROVÁ, Miluše, RŮŽIČKA, Michal, SPĚVÁČEK, Jan. *Prevence rizikového a problémového chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3725-5.

JANOŠOVÁ, Pavlína, KOLLEROVÁ, Lenka, ZÁBRODSKÁ, Kateřina, KRESSA, Jiří, DĚDOVÁ, Mária. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.

KAVALÍR, Aleš. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009. ISBN isnb978-80-86961-78-1.

KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav, HAMANOVÁ, Jana. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-7178-513-x.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha : Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5

KOPECKÝ, Kamil. *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3571-8.

KOŽÍŠEK, Martin, PÍSECKÝ, Michal. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.

MACHOVÁ, Alena. *Rizikové chování žáků na základní škole*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 52 s. Bakalářská práce.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MULLER, Mary Margaret. *Jak ochránit děti před pornografií na internetu*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0694-1.

PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 8026204034.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073679842.

ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

SHAHEEN, Shariff, CHURCHILL, Andrew H. *Truths and myths of cyber-bullying: international perspectives on stakeholder responsibility and children's safety*. New York: Peter Lang, 2010. ISBN 978-143310467-1.

SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

SILNÝ, Jiří. *Problematiky kyberšikany na základních školách*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovi Univerzity Brno, 2014. 107 s. Diplomová práce.

SKUTIL, M. a kol.: *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011.

SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál, 2014. 164 s. ISBN 978-80-262-0603-3.

ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém = Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 232 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4227-3.

VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-736-8858-5.

VÁGNEROVÁ, Kateřina, BAJEROVÁ, Markéta. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-736-7611-7

VANÍČKOVÁ, Eva. *Cesta za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi*. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2002. Růžová linka. ISBN 80-238-9448-X.

TOMÁNEK, Pavol. *Kyberšikana ako aktuálny problém v súčasnej rodinnej výchove: Cyber bullying as a current problem in contemporary family education. Lifelong learning = Celoživotní vzdělávání*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Institut celoživotního vzdělávání, 2012, 2(1), 30-43. ISSN 1804-526x.

Minimalizace šikany – informační a propagační brožura, 1. vydání, 2008

Internetové zdroje:

Prioritní oblasti primární prevence MŠMT. [online] © [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/12187>.

Metodické dokumenty - doporučení a pokyny. [online] © [cit. 2018-08-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Základní dokumenty školy. [online] © [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.mandyska.cz/index.php?s=33>

Primární prevence rizikového chování ve školství. [online] © [cit. 2018-09-15]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/17/2670/Primarniprevence-rizikoveho-chovani-ve-skolstvi>

Seznam se bezpečně- Desatero. [online] © [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: <https://www.seznamsebezpecne.cz/desatero>

Digitální stopa. [online] © [cit. 2018-08-18]. Dostupné z: <https://www.jaknainternet.cz/page/3651/digitalni-stopa/>

Kyberšikana. [online] © [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/>

Sociální sítě. [online] © [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sociální_síť

Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou. [online] © [cit. 2018-09-08]. Dostupné z: http://cms.bezpeci.cz/content/view/226/54/lang_czech/

Minimalizace šikany. [online] © [cit. 2018-09-18]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/o-programu/skola-a-sikana>

Bezpečně online. [online] © [cit. 2018-09-01]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.saferinternet.cz/pro-rodice-a-ucitele/problematicky-obsah>

Víte co je kyberšikana? [online] © [cit. 2018-010-18]. Dostupné z: <http://remix.nicm.cz/vite-co-je-kybersikana-kybergrooming-sexting-kyberstalking-happy-slapping-phishing-pharming/>

Bezpečný internet. [online] © [cit. 2018-09-18]. Dostupné z: www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy

Historie sociálních sítí. [online] © [cit. 2018-10-27]. Dostupné z: <https://www.kvalitni-internet.cz/nez-prisel-facebook-strucny-pruvodce-historii-socialnich-siti>

Koncepce školské primární prevence KHK. [online] © [cit. 2018-010-9]. Dostupné z: <https://www.sipkhk.cz/infoportal/clanek/koncepce-skolske-primarni-prevence-khk-2014-2018/all>

Kraje pro bezpečný internet. [online] © [cit. 2018-10-2]. Dostupné z: <https://elearning.ecrime.cz/course/view.php?id=2>

Seznam příloh:

PŘÍLOHA A

Seznam tabulek a obrázků

PŘÍLOHA B

Seznam tazatelských otázek

PŘÍLOHA C

Přepis rozhovoru s respondentkou B

PŘÍLOHA A

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Druhy a formy šikanování.....	9
Tabulka č. 2: Formy tradiční šikany a kyberšikany.....	15
Tabulka č. 3: Rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním přístupem.....	73
Tabulka č. 4: Popis respondentů.....	75

Seznam obrázků:

Obrázek č. 1: Nejčastější formy kybernetických útoků na učitele.....	27
Obrázek č. 2: Kdo jsou pachatelé kyberšikany učitelů.....	28

PŘÍLOHA B

Seznam tazatelských otázek

VO 1: Jaké jsou zkušenosti učitelů s kyberšikanou?

1. Jaké máte informace o kyberšikaně?
2. Jakým způsobem si můžete opatřit potřebné informace?
3. Znáte nějaký způsob, jak vy osobně můžete zabránit kyberšikaně?
4. Můžete sama osobně zabránit kyberšikaně?
5. Jaká nebezpečí spojená s kyberšikanou můžete vyjmenovat?
6. Vyskytuje se nebo vyskytla se na škole kyberšikana?
7. Vyskytla se kyberšikana ve vaší třídě?
8. Řešila jste někdy kyberšikanu?
 - 8.a) Pokud ano, jak?

VO 2: Jaké jsou překážky v řešení kyberšikany ve škole?

1. Lze kyberšikanu snadno řešit?
2. Co vám konkrétně brání řešit aktuální problém s kyberšikanou?
 - 2.a) Brání vám v řešení kyberšikany osobní přístup nebo přístup vedení?
3. Může být překážkou v řešení kyberšikany nedostatek informací nebo financí?
4. Jaké dostupné informace máte k dispozici k řešení kyberšikany?
5. Domníváte se, že se vám žáci svěřují s kyberšikanou?
6. Jakou legislativu ohledně kyberšikany znáte?
7. Jaký postup byste zvolila při řešení kyberšikany?

VO 3: Jak funguje spolupráce školy s ostatními institucemi v případě řešení kyberšikany?

1. Na jaké instituce se můžete obrátit v případě kyberšikany?

2. Proč jste zvolila tyto instituce?
 - 2.a) S jakými institucemi škola spolupracuje?
3. Jaké jsou vaše osobní zkušenosti s těmito institucemi?
4. Jsou tyto instituce schopny okamžitě zareagovat a pomoci?

VO 4: Jaké jsou názory učitelů na prevenci kyberšikany?

1. Jak, podle vašeho názoru, funguje prevence na této škole?
 - 1.a) Je prevence dostatečná?
2. Jaké další možnosti byste navrhovala ohledně zlepšení prevence kyberšikany?
3. Kdo by měl prevenci kyberšikany realizovat (kromě ŠMP)?
4. Jak vy osobně se na prevenci kyberšikany podílíte?
5. Víte, na koho se ve škole obrátit při výskytu kyberšikany?
 - 5.a) Pokud ano, uveďte:

PŘÍLOHA C

Přepis rozhovoru – respondentka B

VO1

1. Jaké máte informace o kyberšikaně?

„No myslím si, že dokážu pojmenovat, co je to kyberšikana, jak se projevuje, v čem spočívá její nebezpečí a souvislost se šikanou. Je to nebezpečný fenomén dnešní doby. Nechápu, jak rodiče a děti jsou tak lehkomyšní a co všechno napíší a sdělí v kyberprostoru. Vlastním rodičům nic neřeknou a na sociálních sítích sdílí své osobní informace a fotografie stovkám cizích uživatelů.“

2. Jakým způsobem si můžete opatřit potřebné informace?

„Já jsem si informace získala na přednášce pořádané na naší škole, kterou vedla okresní metodička prevence. Bylo to velice poučné a mnoho informací, třeba to, jak mám postupovat, jak jednat s rodiči a dále nám předala potřebné internetové odkazy ohledně prevence. Dále mám možnost kdykoli se zeptat školní metodičky prevence, další informace získávám z internetu, například na webu e-bezpeci.cz, seznamsebezpecne.cz, minimalizacesikany.cz a další.“

3. Znáte nějaký způsob, jak vy osobně můžete zabránit kyberšikaně?

„Podle mě je nejdůležitější dostatečně a opakovaně komunikovat s dětmi o tomto tématu a pracovat na budování vztahu důvěry mezi žáky a také vztah učitele se žákem. No a aby se na mě moji žáci v případě problému mohli kdykoli obrátit, to bych byla fakt ráda.“

4. Můžete sama osobně zabránit kyberšikaně?

Ona: „To je opravdu těžké, protože máme dost svázané ruce jako učitelé, ale mohu se alespoň podílet na prevenci.“

Já: „A co tím myslíte, že máte svázané ruce?“

Ona: „No vedení někdy upřednostňuje názor rodičů před názory učitelů a to mně vadí.“

5. Jaká nebezpečí spojená s kyberšikanou můžete vyjmenovat?

Ona: „Určitě to je anonymita virtuálního prostředí, děti mají možnost vystupovat jako někdo jiný a pak to je špatný, že se to šíří rychle a děti to pak nemají pod svojí kontrolou. No a dále to je velké publikum, které všechno sleduje. Žáci pak již nemají možnost se bráni a všemu utéct. Někde jsem slyšela, no myslím od školního metodika prevence, že co je na internetu, už tam zůstane. A poslední nebezpečí bych řekla, že u kyberšikana je děsivé, že se může stát krádež identity. Ale také se někdy může stát, že kyberšikana může být způsobena i neúmyslně.

Já: „Můžete to vysvětlit blíže, že to může být neúmyslně?“

Ona: „Myslím tím to, že třeba to může být žert, který se nepovede nebo špatný odhad situace.“

6. Vyskytuje se nebo vyskytla se kyberšikana na této škole?

„Podle mě ano, ale ne vždy se dozvíme o všech případech.“

7. Vyskytla se kyberšikana ve vaší třídě?

Ona: „Ano, vyskytla“

Já: „Můžete mi to konkrétně popsat?“

Ona: : Bylo to hlavně mezi děvčaty pomlouvání, shazování a vyčleňování ze skupiny na Facebooku.“

8. Řešila jste někdy kyberšikanu?

Ona: „Ano“

Já: „A jak?“

Ona: „Provedla jsem rozhovor s oběma stranami a vysvětlila jim, že napsané je více závažné než vyřčené. Dále jsem poukázala na nebezpečí takového jednání. Následně jedinci, kteří tam vložili ten nevhodný obsah, to sami stáhli. Kladla jsem jim na srdce, že si mají vzájemně celou situaci vysvětlit. Nakonec jsme si vysvětlili, že šlo o jasný úmysl ublížit, ale bohužel byly názory vyjádřeny silněji a vyhroceněji, než bylo zamýšleno a oni neodhadli, jaký to může mít dopad na oběti.“

VO 2

1. Lze kyberšikanu snadno řešit?

„Ne. Jde o velmi citlivé téma a je potřeba odborníků.“

2. Co vám konkrétně brání řešit aktuální problém s kyberšikanou?

„ Z mého hlediska to je to, že mám nedostatečné znalosti, jak fungují sociální sítě. Protože já sama nemám žádný účet na těch všech sociálních sítích, a proto žádné nevyužívám. A víte co? Vůbec nemám pocit, že o něco přicházím a že jsem ochuzená o komunikaci na sociálních sítích. Naopak oproti všem puberťákům se sejdu s kamarádkami a o všem si u kafe popovídáme.

3. A brání vám v řešení kyberšikany osobní přístup nebo přístup vedení?

„Hmm, je těžké něco negovat a musím říci, že mám problém s přístupem vedení, který se v některých případech liší od mého názoru na podstatu komunikace s dětmi a od mého přístupu k řešení citlivých problémů.“

4. Může být překážkou v řešení kyberšikany nedostatek informací nebo financí?

„No určitě hlavně nedostatek informací, ale také strach oběti, a proto se nesvěří se vším. Dále nedostatek důvěry, že je možné vše vyřešit.“

5. Jaké dostupné informace máte k dispozici k řešení kyberšikany?

„Je to Preventivní program školy, který je k dispozici na webu školy, informace, které mám ze školení. Hodně informací se také najde na internetu.“

6. Domníváte se, že se vám žáci svěřují s kyberšikanou?

„Spíše se to dozvídám zprostředkovaně.“

7. Jakou legislativu ohledně kyberšikany znáte?

„ Znáám jen metodický pokyn MŠMT.“

8. Jaký postup byste zvolila při řešení kyberšikany?

„Pro mě je důležitá důvěra, tak určitě důvěrný osobní rozhovor s dotčeným dítětem, dále pak komunikovat s jeho rodiči a konzultovat to s metodičkou prevence nebo se rovnou obrátit na instituce, které jsou v této věci kompetentní.“

VO 3

1. Na jaké instituce se můžete obrátit v případě kyberšikany?

Ona: „Určitě na Policii ČR, OSPOD, PPP.“

Já: „A proč jste zvolila tyto instituce?“

Ona: „Protože jejich náplní je řešit i kyberšikanu.“

.

2. S jakými institucemi škola spolupracuje?

„Se všemi, které jsem teď uvedla.“

3. Jaké jsou vaše osobní zkušenosti s těmito institucemi?

„Z pohledu učitele a vzhledem k problémům dítěte mi postup OSPOD někdy připadá jako ochrana zájmů rodiče, ne dítěte. A s PPP mám takové zkušenosti, že je to zdlouhavé, pomalé v reakci na problémy dítěte a mají dlouhé termíny na vypracování zpráv.“

4. Jsou tyto instituce schopny okamžitě zareagovat a pomoci?

„Takto závažný případ kyberšikany, který by vyžadoval spolupráci s dalšími organizacemi, jsem neřešila, proto nedokážu odpovědět.“

VO 4

1. Jak, podle vašeho názoru, funguje prevence na této škole?

Ona: „Myslím si, že funguje dobře. Máme na škole aktivní metodičku prevence, v rámci ŠVP I ve mně je lídr vedeme děti dle 7 návyků, pracujeme s nimi nejen v rámci hodin Etv, snažíme se o pozitivní klima školy a prostředí důvěry. Proběhlo školení pro pedagogy i pro rodiče a s dětmi na tomto tématu různými formami opakovaně pracujeme.“

Já: „A je prevence dostatečná?“

Ona: „To je dobrá otázka, prevence přece není nikdy dost. Ale myslím si, že v rámci našich možností působíme dost.“

2. Jaké další možnosti byste navrhovala ohledně zlepšení prevence kyberšikany?

„Já bych uvítala osobní setkání s někým, kdo má zkušenost s kyberšikanou a jak tento problém zvládnul vyřešit a je ochoten se o svoje pocity a zkušenosti podělit.“

Dále by bylo dobré, kdyby byla od vedení podporována důvěra dětí v učitele. No a otevřeně komunikovat a tím podpořit sebevědomí žáků, aby si uvědomili, že každý problém se dá vyřešit.“

3. Kdo by měl prevenci kyberšikany realizovat (kromě ŠMP)?

„Určitě všichni vyučující, hlavně třídní učitelé.“

4. Jak vy osobně se na prevenci kyberšikany podílíte?

„Jako třídní učitel v rámci komunikace se třídou, upozorňováním na tuto problematiku, připomínáním pravidel bezpečného pohybu na internetu, práci s tímto tématem v hodinách Etv i v běžných situacích, snahou o vytváření a upevňování vztahů založených na důvěře a otevřenosti.

5. Víte, na koho se ve škole obrátit při výskytu kyberšikany?

Ona: „Ano“

Já: „A na koho tedy?“

Ona: „Na školní metodičku prevence“.

6. Chcete ještě něco říci na závěr?

Ona: „ Ani ne.“

Já: „Děkuji za rozhovor.“